

Paper Type: Original-Application Paper

Prioritizing Available Islamic Finance Ways, Policies and Strategies in Iranian Commercial Banks (Case Study of Ayandeh Bank)

Seyed Safdar Hosseini¹, Hassan Mafee¹, Seyed Fakhreddin Fakhrosseini^{2,*}

¹ Department of Agriculture, Faculty of Economics and Agricultural Development, University of Tehran, Tehran, Iran; sshodeini@ut.ac.ir; hmafee@gmail.com.

² Department of Accounting, Management and Accounting Faculty, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran; f_fkm21@yahoo.com.

Citation:

Hosseini, S. S., Mafee, H., & Fakhrosseini, S. F. (2023). Prioritizing available islamic finance ways, policies and strategies in Iranian commercial banks (case study of Ayandeh bank). *Innovation management and operational strategies*, 4(1), 38-62.

Received: 28/06/2022

Reviewed: 02/08/2022

Revised: 11/09/2022

Accepted: 18/11/2022

Abstract

Purpose: Nowadays, one of the multifaceted topics in monetary and banking studies is using the finance of banks and credit institutions. Correctly using finance tools can significantly affect the development of financial markets and economic growth. This article prioritizes available Islamic finance ways, policies, and strategies at Ayandeh Bank.

Methodology: This study prioritizes 12 Islamic banks' finance ways by focusing on three criteria of attractiveness and efficiency of the financing method (demand-side acceptance commitments), executive capacities (supply-side institutional compatibility commitments), and macro-environment (bank macro environment). In addition, 30 experts in the field of investment and finance have been collected at Ayandeh Bank. The study also uses the AHP approach.

Findings: The results show that foreign currency and Rial deposits have the highest priority, and buying and selling debts, securities, guarantees, and agencies have the lowest priority. Ultimately, a competitive strategy model with the SWOT methodology is proposed for the Islamic finance of Ayandeh Bank to synchronize Ayandeh Bank policies with Iran's business cycles.

Originality/Value: Due to prioritizing Islamic financing methods in Ayandeh Bank, these results help bank managers make more appropriate decisions to achieve the bank's goals. Furthermore, the proposed competitive strategy model for Islamic financing provides a suitable model for their plans for synchronizing the bank's policies with Iran's business cycles.

Keywords: AHP, Ayandeh bank finance, SWOT.

Corresponding Author: f.hossini@toniau.ac.ir

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.27831345.1402.4.1.4.4>

Licensee. **Innovation Management & Operational Strategies**. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

نوع مقاله: پژوهشی-کاربردی

اولویت‌بندی روش‌های تامین منابع مالی اسلامی در دسترس، سیاست‌ها و راهبردها در بانک‌های تجاری ایران (مطالعه موردی بانک آینده)

سید صفدر حسینی^۱، حسن مافی^۱، سید فخرالدین فخرحسینی^۲

^۱گروه کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

^۲گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران.

چکیده

هدف: امروزه استفاده از ابزارهای تامین مالی برای بانک‌ها و موسسات اعتباری همواره یکی از موضوعات چندوجهی در زمینه مطالعات پولی و بانکی بوده است. توسعه و عملکرد صحیح استفاده از ابزارهای تامین مالی، می‌تواند اثرات قابل ملاحظه‌ای را بر توسعه بازارهای مالی و رشد اقتصادی داشته باشد. هدف پژوهش حاضر به اولویت‌بندی روش‌های تامین منابع مالی اسلامی در دسترس، سیاست‌ها و راهبردها در بانک آینده می‌پردازد.

روش‌شناسی پژوهش: در این تحقیق، به منظور بررسی اولویت‌بندی روش‌های دوازده‌گانه تامین مالی اسلامی بانک‌ها با تمرکز بر سه معیار جذابیت و بازدهی روش تامین مالی (الزامات پذیرش طرف تقاضا)، ظرفیت‌های اجرایی (الزامات سازگاری نهادی طرف عرضه) و محیط اقتصاد کلان (محیط کلان پیرامونی نظام بانکی) با جمع‌آوری نظرات از ۳۰ نفر از کارشناسان حوزه سرمایه‌گذاری و مالی بانک آینده، از رویکرد AHP استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج این تحقیق نشان داد که سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت و خرید و فروش دین و اوراق و ضمانت و عاملیت کمترین اولویت را دارند. در انتهای تحقیق، یک مدل راهبرد رقابتی برای تامین مالی اسلامی بانک آینده برای همگام‌سازی سیاست‌های آتی بانک با دوره‌های تجاری اقتصاد ایران در چهارچوب روش‌شناسی SWOT، پیشنهاد شد.

اصالت/ارزش افزوده علمی: با توجه به اهمیت روش‌های تامین مالی در بانک آینده، این مقاله به مدیران بانک کمک می‌کند تا با اولویت‌بندی این روش‌ها، تصمیمات مناسب‌تری در راستای اهداف بانک اتخاذ نمایند. علاوه بر این، پیشنهاد مدل راهبرد رقابتی برای تامین مالی اسلامی، الگوی مناسبی جهت برنامه‌ریزی‌های آینده‌شان در خصوص همگام‌سازی سیاست‌های آتی بانک با دوره‌های تجاری اقتصاد ایران ارائه نماید.

کلیدواژه‌ها: AHP، تامین مالی بانک آینده، SWOT.

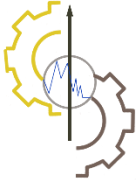
۱- مقدمه

بانکداری اسلامی یا بدون ربا طی ۳۰ سال اخیر توسعه چشمگیری داشته است. در دهه ۷۰ میلادی (دهه ۵۰ شمسی) تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی، تعداد انگشت‌شماری از موسسات مالی در قالب صندوق‌های قرض‌الحسنه یا موسسات سرمایه‌گذاری در ایران، مصر و کشورهای حوزه خلیج فارس اقدام به فعالیت می‌نمودند. با پیروزی انقلاب اسلامی و تصویب قانون بانکداری بدون ربا در سال ۱۳۶۲ و اجرای آن در سال ۱۳۶۳ تحول عمده‌ای در زمینه فعالیت بانک‌های اسلامی در جهان آغاز شد [11].

* نویسنده مسئول

f.hossini@toniau.ac.ir

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.27831345.1402.4.1.4.4>

تامین مالی اسلامی بانک‌ها و موسسات اعتباری همواره یکی از موضوعات چندوجهی در زمینه مطالعات پولی و بانکی بوده است. تامین منابع مالی اسلامی برای ارایه خدمات بانکی متأثر از مولفه‌های گوناگونی است که احاطه بر آن در گرو شناخت نظام بانکی کشور، ساختار و فرایندهای حاکم بر آن و نیز تاثیرپذیری آن از محیط اقتصاد کلان کشور است. بازار پول در ایران همانند دیگر نظام‌های اقتصادی پویا و سیال است، به همین دلیل رفتار بازیگران این بازار به سرعت شکل می‌گیرد. از این رو، نهادهای مالی نوآور و آینده‌نگر بیشتر خود را با مقضیات این بازار سازگار می‌کنند و از حاشیه سود بیشتری بهره‌مند می‌شوند. رفتار بازیگران پولی همواره از نماگرهای اقتصادی تاثیر می‌پذیرد و این موضوع توجه کارگزاران بانکی به آینده اقتصاد کلان و آثار آن بر بازار پولی و بانکی را ضروری می‌کند. شناسایی این آثار برای سپرده‌گذاران و بانک‌ها به‌عنوان بنگاه‌های ارایه‌دهنده خدمات پولی و مالی از یک‌سو و متقاضیان تسهیلات و دیگر فعالان اقتصادی به‌عنوان مشتریان این خدمات از سوی دیگر پراهمیت است. به دلیل آن‌که این نماگرها به‌ویژه تورم به‌طور مستقیم بر سودآوری هر دو سوی بازار پولی و بانکی موثر است و بی‌واسطه تصمیم‌های فعالان این بازار را جهت می‌دهد.

عمده موارد مصرف منابع بانک‌ها در سیستم بانکداری متعارف، اعطای اعتبارات، وام‌های تولیدی و صنفی به اشخاص حقیقی و حقوقی، تنزیل اسناد تجاری و مشارکت در سرمایه موسسات تولیدی و خدماتی می‌باشد. بانک‌ها و موسسات مالی مختلف می‌توانند از روش‌های متفاوتی برای تامین منابع مالی فعالیت‌های تجاری که وجود دارد، برای تامین مالی شرکت‌ها استفاده نمایند و دسترسی به منابع مالی کافی، مدیریت صحیح منابع مالی و استفاده بهینه از آن‌ها، یکی از پیش‌شرط‌های اساسی موفقیت در کسب‌وکار است [8].

روش‌های تامین مالی به دو نوع کلی مبتنی بر بدهی و مبتنی بر سرمایه تقسیم می‌شود. برای تامین مالی، شناخت دقیقی منابع مالی و ویژگی‌های حاکم بر آن‌ها و همچنین شناخت مصارف مالی موردنیاز، ضرورت دارد. آورده سهامداران در پیشبرد فعالیت‌های پروژه مصرف و سود حاصل نیز تماماً و در آینده، بین سهامداران توزیع می‌گردد [24]. به این ترتیب، به نظر می‌رسد همان‌گونه که شرکت‌ها برای تامین منابع مالی خود باید از روش‌های تامین مالی متفاوتی با توجه به عواملی همچون هزینه تامین مالی، ریسک و بازده و غیره استفاده کنند، بانک‌ها نیز به‌منظور به‌کارگیری هر یک از ابزارهای تامین مالی اسلامی، باید عواملی همچون ویژگی‌ها، کاربردها، وجوه افتراق و اشتراک ابزارهای تامین مالی را موردتوجه قرار دهند. در واقع، این تحقیق به دنبال ارزیابی و اولویت‌بندی روش‌های تامین منابع مالی اسلامی در دسترس، برای بانک آینده می‌باشد. علاوه بر این، مطالعه حاضر بر آن است با یک نگاه متفاوتی نسبت به مطالعات قبلی، با وجود اولویت-بندی روش‌های تامین منابع مالی مذکور، ترتیب و تعدد روش‌های تامین مالی، مساله انتخاب یک راهبرد مناسب بر اساس اهداف و چشم‌اندازهای بانک آینده را برای مدیران و تصمیم‌گیرندگان مالی را معرفی نماید.

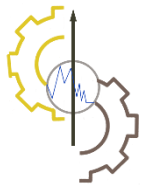
مقاله حاضر در پنج بخش تدوین شده است. پس از مقدمه، بیان مبانی نظری و پیشینه تحقیق، روش‌های تامین مالی اسلامی مربوطه معرفی شده است. در بخش سوم روش‌شناسی تحقیق و در بخش چهارم نتایج تحقیق ارایه شده است. در بخش پنجم نتیجه‌گیری و پیشنهادات و سپس فهرست منابع آورده شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- مبانی نظری

از آنجایی که بانک‌ها و بازار سرمایه به‌عنوان واسطه، در هدایت پس‌اندازهای مردم به سمت پروژه‌های سرمایه‌گذاری عمل می‌کنند، می‌توانند مکمل یا جایگزین یکدیگر باشند. از این رو، در هر دو بازار، وام گرفته می‌شود و بنگاه‌ها برحسب شرایط، گاهی از طریق بازار پول تامین مالی شده و گاه ترجیح می‌دهند که از طریق بازار سرمایه تامین مالی شوند. دلیل این امر، تفاوت نیاز این دسته از بنگاه‌ها و شرایط بازار مالی است؛ بنابراین، می‌توان گفت که بخش بانکی و بازار سرمایه، در تامین نیازهای مالی بنگاه‌های خصوصی و دولتی، به‌نوعی مکمل و یا رقیب یکدیگر می‌باشند [17].

بانک‌های به‌عنوان موسسات واسطه، ارتباط موثری با بازار سرمایه دارند. تعامل بین نظام بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه می‌تواند بخش وسیعی از نیازهای جامعه را تامین نماید. از سوی دیگر، رقابت میان بازارهای مالی موجب بهبود فعالیت، ایجاد خلاقیت و ارایه خدمات هرچه بهتر به متقاضیان با هزینه کمتر خواهد شد و این امر خود زمینه توسعه بازارهای مالی و رونق اقتصادی را فراهم خواهد نمود. از سوی وجود یک بازار سرمایه ناکارآمد، در کنار سیستم بانکی سبب شده است که بازار پول کشور بار بازار سرمایه را به دوش بکشد و

ناکارآمدی آن را تشدید کند. به‌عنوان مثال، گاهی بانک‌ها با مازاد منابع رویه‌رو می‌شوند. در این صورت، نگهداری وجوه به‌صورت پول نقد، «هزینه فرصت» دارد و به ضرر بانک و سپرده‌گذاران است. وجود بازار سرمایه فعال می‌تواند این هزینه فرصت را کاهش دهد و به رشد بانک‌ها کمک کند. همچنین، هزینه به‌کارگیری عقود مشارکتی در نظام بانکی بسیار بالاست و نیازمند ساختار، نیروی انسانی، کارشناس و مناسب برای مطالعه دقیق طرح‌ها از نظر توجیه اقتصادی برای اجرای آن‌ها دارد. این مهم از عهده بانک‌ها خارج است و لذا آن‌ها را به سمت استفاده از عقود مبادله‌ای سوق می‌دهد. این مساله، اولاً موجب شده است که به‌کارگیری عقود مشارکتی در نظام بانکی کشور ناموفق باشد و ثانیاً الزام بانک‌ها به استفاده از این عقود، موجب صوری شدن معاملات بانکی شده است تا عملاً عقود مشارکتی از گردونه مبادلات مالی کشور خارج شدند و نظام مالی کشور نیز از ابزارهای مالی مهم محروم شوند [4].

بنابراین، بانک به‌عنوان مکمل بازار سرمایه، تکمیل‌کننده فعالیت‌های بازار سرمایه و برطرف‌کننده نیازهای مالی در جامعه عمل می‌کند و درحالی‌که نقش رقیب برای بازار سرمایه را داشته باشد موجب رونق فعالیت‌های بازار سرمایه شده و این امر، رشد و توسعه اقتصادی را به دنبال خواهد داشت.

۱-۲- روش‌های تامین مالی بانک‌ها

امروزه با توجه به گستردگی روش‌های تامین مالی اسلامی، مساله چگونگی جذب منابع برای تصمیم‌گیران و مدیران بانکی اهمیت بسیاری پیدا کرده است. در واقع، بانک‌ها به‌عنوان مهم‌ترین واسطه‌های گردش وجوه، با طراحی انواعی از سپرده‌های بانکی از جمله سپرده‌های ارزی و ریالی، وجوه مازاد اشخاص حقیقی و حقوقی را به طرق مختلفی جذب می‌کنند. البته زمانی که بانک‌ها با مشکل تامین مالی مواجه می‌شوند و برای تهیه منابع به بازارهای مالی دیگر متوسل می‌شوند، از ابزارهای مالی اسلامی دیگری در کنار سپرده‌های بانکی استفاده می‌کنند. مهم‌ترین روش‌های تامین مالی اسلامی در بازار پول و سرمایه شامل سپرده‌های ارزی و ریالی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، سرمایه سهامداران، گواهی سپرده، سهام موقت، منابع دولتی، منابع بین‌المللی، بازار آتی، ضمانت و عاملیت، خریدوفروش دین، اوراق و صکوک می‌باشد. در ادامه، ابتدا هر یک از روش‌های تامین مالی اسلامی در بازار پولی و سرمایه تشریح می‌گردد.

سپرده‌های ریالی و ارزی: بانک‌ها بخش عمده منابع خود را از محل سپرده‌های سپرده‌گذاران تامین می‌کنند؛ به‌عبارت‌دیگر، جذب منابع از طریق سپرده‌ها به‌عنوان بخش اصلی فعالیت‌های بانکی (تجهیز منابع) زمینه لازم را برای ایفای وظایف تکلیفی (تخصیص منابع) که قانون عملیات بانکی بدون ربا به عهده نظام بانکی محول کرده، فراهم می‌کند [14]. بر این اساس، جذب بیشتر سپرده‌ها معادل خدمت پرداخت وام و اعتبار بیشتر توسط بانک‌ها می‌باشد و در شرایطی که بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات تامین مالی می‌شوند، جذب سپرده‌ها سودآوری بانک را افزایش می‌دهد. در این راستا، جذب سپرده‌های ریالی توسط بانک‌ها بر مبنای ماده سوم از فصل دوم قانون عملیات بانکی بدون ربا تحت عنوان تجهیز منابع پولی، به دو شیوهی سپرده‌های قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) و سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (کوتاه‌مدت و بلندمدت) انجام می‌شود [3]. همچنین، بر اساس «مجموعه قوانین ارزی» که توسط بانک مرکزی در سال ۹۱ منتشر شده است، بانک‌ها می‌توانند سه نوع حساب پس‌انداز، جاری و سرمایه‌گذاری مدت‌دار را افتتاح کنند.

سرمایه سهامداران: یکی دیگر از منابع تامین مالی بانک‌ها، سرمایه‌ی سهامداران است که در راستای کاهش تمرکز مالکیت آن‌ها انجام شده است. البته با توجه به اینکه بانک‌ها به منابع نقدینگی جامعه دسترسی دارند، ترکیب سهامداری مربوط به بانک‌ها با حساسیت ویژه‌ای کنترل می‌شود. افزایش سرمایه سهامداران می‌تواند از طریق جذب سرمایه سهامداران فعلی یا شکستن ساختار متمرکز مالکیت باشد که منوط به ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر بانک می‌باشد. چرا که با توجه به جدول ۱، ترکیب مالکیت بانک‌های غیردولتی به‌موجب ماده هفت اساسنامه ابلاغی از سوی شورای پول و اعتبار طی بخشنامه‌ی شماره ۹۴/۱۲۲۶۷۹ مورخ ۱۳۹۴/۰۵/۱۳ محدود شده است. البته در ساختار پراکنده به دلیل افزایش تعداد سهامداران، قابلیت کنترل توسط سهامداران تحت‌تاثیر قرار گرفته و کاهش می‌یابد.

منابع دولتی: یکی از روش‌های تامین مالی بانک‌ها، تجهیز از طریق منابع دولتی می‌باشد. به‌طورمعمول با توجه به بانک محور بودن اقتصاد ایران، مهم‌ترین ابزار برای تخصیص وجوه اداره شده دولتی، عاملیت صندوق توسعه ملی و نیز تامین مالی بودجه دولت از محل اوراق قرضه نظام بانکی کشور است. با توجه به آن‌که حجم منابع یادشده به دلیل اقتصاد دولتی ایران بسیار زیاد است، انتظار می‌رود مشارکت بانک‌ها در فرایندهای مالی دولتی، در تامین مالی و اقتصاد مقیاس فعالیت بانک‌ها موثر باشد.

Table 1- Composition of ownership of non-state banks.

رتبه	گزینه
10	شرکت سهامی عام
10	شرکت تعاونی سهامی عام
10	موسسه و نهاد عمومی غیردولتی
5	سایر اشخاص حقوقی
با مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تا سقف ۴۰%	اشخاص خارجی
5	اشخاص حقیقی
سقف فردی: ۵	اعضای خانواده هر شخص حقیقی (همسر، فرزندان و
سقف جمعی: به میزانی که نتوانند به‌طور مشترک بیش از	همسران آنان، برادر، خواهر، پدر و یا مادر)
یک عضو هیات مدیره تعیین کنند.	

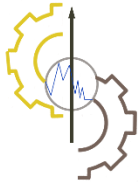
منابع بین‌المللی: یکی دیگر از روش‌های تجهیز منابع بانک‌ها، تامین مالی از طریق منابع بین‌المللی می‌باشد. در این روش کشور متقاضی سرمایه، وجوهی را در قالب وام از کشور یا موسسه وام‌دهنده دریافت کرده و موظف می‌شود در سررسیدهای مقرر اقساط بازپرداخت آن را به وام‌دهنده بپردازد. در این روش، در مقابل پذیرش ریسک توسط کشور وام‌گیرنده، کشور یا موسسه وام‌دهنده هیچ‌گونه ریسکی را نمی‌پذیرد. وام‌های بین‌المللی همراه با تضمین بازپرداخت، معمولاً در قالب استفاده از تسهیلات اعتباری مآخوذ از بانک‌ها و موسسات مالی خارجی و استفاده از تسهیلات بانک‌های توسعه‌ای مانند بانک جهانی و بانک توسعه اسلامی اخذ می‌شوند [18].

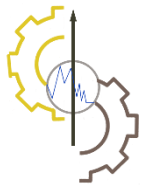
بازار آتی: یکی دیگر از ابزارهای جذب نقدینگی جامعه و تامین مالی بانک‌ها، فعالیت در بازار آتی می‌باشد. بانک‌ها با فعالیت در بازار آتی از طریق عقد قرارداد، سرمایه‌های سرگردان را به سمت این بازار هدایت کرده و منابع مالی را جذب می‌کنند. قرارداد آتی قراردادی است که طی آن فروشنده متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمتی که در زمان حاضر تعیین می‌شود بفروشد و در مقابل طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود آن کالا را با مشخصات ذکرشده خریداری کند.

صندوق سرمایه‌گذاری: در این روش، بانک‌ها با ایجاد صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، در واقع نقش این صندوق‌ها را در بازار سرمایه ایفا کرده و منابع مالی را برای تجهیز خود جذب می‌کنند. بر این اساس، بانک‌ها با افتتاح حساب‌ها و تاسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک، در بازار سرمایه فعالیت می‌کنند؛ به عبارت دیگر، بانک‌ها برای سپرده‌گذاران اقدام به راه‌اندازی حساب صندوق سرمایه‌گذاری مشترک کرده و وجوه آنان را در این صندوق‌ها سرمایه‌گذاری می‌کنند. همچنین، بانک‌ها اقدام به تاسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک وابسته به خود می‌کنند. منابع مالی این صندوق‌ها از محل سپرده‌های بلندمدت سپرده‌گذاران بانکی تامین می‌شود که مازاد بر نیاز بانک‌ها می‌باشد. در حقیقت، بانک‌ها مازاد سپرده‌های بلندمدت افراد را به این صندوق‌ها هدایت می‌کنند و صندوق‌ها به‌عنوان کارگزار، به‌طور مستقیم و به وکالت از طرف سپرده‌گذاران بانک‌ها، این وجوه را برای بانک‌ها، صرف خرید اوراق بهادار موجود در بازار سرمایه می‌کنند. در این حالت بانک‌ها، می‌توانند حساسی جدای از حساب‌های دیگر برای این کار به سپرده‌گذاران معرفی نمایند و وجوه متقاضیانی که قصد خرید اوراق بهادار از بازار سرمایه را دارند در این حساب واریز نمایند و از طریق صندوق‌های سرمایه‌گذاری اقدام به این کار نمایند [17].

گواهی سپرده: یکی از روش‌های تامین مالی بانک‌ها گواهی سپرده قابل معامله می‌باشد. این ابزار بدهی قابل انتقال معرف وجود یک سپرده مدت‌دار نزد بانک بوده و توسط بانک صادرکننده در قالب وکالت یا مشارکت با مدت و سررسید و نرخ سود معینی تعهد می‌گردد. این اوراق پس از کسب مجوزهای لازم از بانک مرکزی و سازمان بورس و اوراق بهادار، از سوی بانک‌ها و در بازه‌ی زمانی خاصی منتشر و عرضه می‌شوند. البته با توجه به قابل معامله بودن این اوراق در بازار سرمایه و رونق گرفتن بازار ثانویه این اوراق، اثر قابل توجهی بر ورود بانک‌ها به منظور تامین مالی بازار سرمایه بر رونق آن خواهد داشت [17].

خرید و فروش دین و اوراق: بانک‌ها می‌توانند با هدف تجهیز منابع مالی، از طریق تخصیص منابع مازاد خود به خرید اوراق بهادار اسلامی چون مرابحه، اجاره، مشارکت و همچنین اوراق سهام شرکت‌ها، تمامی منابع مازاد و راکد خود را به منابع سودآور تبدیل نمایند. در این راستا، بانک‌ها با استفاده از ابزار بیع دین و از طریق تنزیل اسناد و اوراق تجاری متعلق به آن‌ها، برای تامین منابع مالی موردنیاز خود اقدام می‌کنند. بر این اساس، بانک، سفته، برات یا هر سند مالی مدت‌داری را که ناشی از معامله واقعی باشد، خریداری می‌کند. با توجه

به این که در قانون، خرید دین (تنزیل) از جمله تسهیلات اعطایی کوتاه مدت جهت تامین مالی نیازهای مالی واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی به شمار می رود که سررسید این نوع تسهیلات نمی تواند بیش از یک سال باشد؛ بنابراین، بنگاه های فعال در بازار سرمایه که دارای اسناد و اوراق تجاری، که حاکی از دین واقعی آن ها، می باشند و یا اوراق با بازدهی ثابت و قابل تنزیل مثل اوراق استصناع، مرابحه و ... دارند، می توانند این اوراق را به اشخاص حقیقی و حقوقی بفروشند و هرچند بار که این معامله صورت گیرد، از نظر فقهی بلامانع است [17]؛ بنابراین، با فروش اسناد، اوراق تجاری و اوراق با بازدهی قابل تنزیل، توسط فعالین بازار سرمایه در نظام بانکی، ضمن ورود آن ها به بازار پول (نظام بانکی)، به تامین مالی خود از این بازار می پردازد و بازار بین بانکی (بازار پول) نیز نقش بازار ثانویه این اوراق را انجام می دهد. این امر، باعث تنوع بخشیدن به ابزارهای مالی بازار پول و همچنین تعمیق این بازار می شود.

اوراق سهام موقت: اوراق سهام موقت مشارکت مدنی حاصل از فروش سهم شرکتی یکی دیگر از روش های تجهیز منابع بانک ها می باشد. در این روش، بانک ها می توانند منابع و سپرده های مدت دار مازاد از مشتریان را پس از کسر ذخیره قانونی، مطابق با تبصره ماده (۳) قانون عملیات بانکداری بدون ربا (مصوب ۱۳۶۲) و به وکالت از طرف صاحبان سپرده در امور مختلف اقتصادی به عنوان سرمایه مورد استفاده قرار دهند. علاوه بر این، منابع مذکور می تواند به اموال یا دارایی مالی مانند سهم شرکتی بانک ها در طرح هایی که به صورت مشارکت مدنی تامین مالی می شوند، از طریق انتشار اوراق سهام موقت (مشابه اوراق سهام شرکت ها) تبدیل و به بازار سرمایه عرضه شوند [10]. این اوراق که قابلیت دادوستد در بازارهای سرمایه را دارند، می توانند توسط نظام بانکی برای مصارف عام، خاص، ویژه و برحسب سررسیده های متفاوت در قالب انواع با/بدون مالیات و با تضمین دولت، بانک و یا بیمه صادر شود، بازار سرمایه تا حد قابل قبولی فعال خواهد گردید. در این شرایط، هم بازار سرمایه متحول خواهد شد و هم بانک های اسلامی بیشترین اتکا را بر روی منابع سپرده ای جذب شده، حاصل خواهند کرد [6].

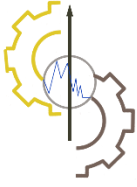
صکوک حاصل از تبدیل دارایی ها و مطالبات بانکی به اوراق بهادار: یکی دیگر از ابزارهای تامین مالی توسط بانک ها اوراق بهادار سازی دارایی ها و مطالبات بانکی است که اولین بار در دهه ۱۹۸۰ به عنوان یک نوآوری مالی در آمریکا ظهور کرد و سپس به بازارهای مالی اروپا، آمریکای لاتین و آسیای جنوب شرقی (ابتدا ژاپن) نفوذ یافته است [12]. در این روش، دارایی های موسسه وام دهنده به طریقی از ترازنامه ای آن موسسه جدا و در قالب اوراق طراحی شده و در بازار سرمایه عرضه می شوند. این اوراق بدون نیاز به واسطه گری مالی امکان تماس مستقیم میان سپرده گذاران و سرمایه گذاران را از طریق بازارهای مالی فراهم می آورد. بر این اساس، بانک ها با تبدیل مطالبات خود از منابعی که با اعطای تسهیلات و اعتباراتی که در اختیار متقاضیان قرار داده بودند، به اوراق بهادار قابل فروش در بازارهای مالی، منابع خود را مجدداً نقد می کنند. همچنین، به منظور تامین نقدینگی بانک هایی که دارای حجم قابل توجهی از دارایی های ثابت مانند ساختمان شعب در ترازنامه خود می باشند، رهیافت فروش ساختمان ها به نهاد واسط و اجاره مجدد آن ها از نهاد واسط از طریق شرکت واسط با انتشار اوراق اجاره دنبال می شود. به بیان دیگر، بانک ها با تبدیل دارایی های ثابت مازاد و تسهیلات خود به اوراق بهادار و عرضه این اوراق در بازار سرمایه، می توانند با توجه به محدودیت منابع و با اتکا به دارایی های ثابت و مجموعه وثیقه های تسهیلات خود، از بازار سرمایه تامین مالی کنند [6].

ضمانت و عاملیت پذیره نویسی اوراق بهادار: خرید و فروش اوراق بهادار و واسطه گری در خرید و فروش و ضمانت این اوراق یکی دیگر از روش های تامین مالی بانک ها می باشد. در این روش، بانک های تجاری موجود در بانکداری اسلامی بر اساس قانون عملیات بانکی بدون ربا، با فعالیت در بازار پول و سرمایه و از طریق ضمانت و عاملیت پخش اوراق بهادار تازه منتشر شده از سوی بنگاه های اقتصادی به دنبال کسب درآمد هستند. به این صورت که بانک ها پس از انجام اعتبارسنجی های لازم، با ضمانت اوراق بنگاه اقتصادی را قبول می کند [16].

۲-۲- پیشینه تحقیق

در این قسمت به بررسی برخی از مطالعات تجربی در زمینه چگونگی ارتباط بازارهای مالی پرداخته می شود.

جلال زاده آذر و همکاران [9] در بررسی تاثیر تامین مالی اسلامی بر ریسک اعتباری بانک های خصوصی و دولتی در ایران نتیجه می گیرند صکوک تاثیر نامطلوبی بر ریسک پذیری بانک ها دارد. مرزبان و همکاران [25] در بررسی عملکرد بانک های سرمایه گذاری در جهان و مقایسه آن با بانک های سرمایه گذاری در ایران در راستای توسعه تامین مالی در بازار سرمایه، با استفاده از مدل سازی ارزش حال شرکت دارویی البرز دارو را با استفاده از روش ارزیابی بانک های سرمایه گذاری برآورد نمودند. همتی و بافنده ایمان دوست [7] اثرگذاری عوامل

آمیخته بازاریابی را بر جذب سپرده اتباع خارجی با استفاده از ابزار گردآوری پرسشنامه از ۱۰۸ نفر مدیران ارشد بانک صادرات مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاکی از آن است که عوامل آمیخته بازاریابی در جذب سپرده اتباع خارجی موثر می‌باشد. همچنین بر اساس آزمون فریدمن عامل محصول در بین عوامل آمیخته بازاریابی اولین رتبه را به خود اختصاص داده و عامل کارکنان کمترین رتبه را از نظر درجه اهمیت داشته است.

اسماعیل زاده و امیری [8] در مطالعه خود به شناسایی انواع ابزارهای نوین مالی در بانک تجارت پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که صکوک، اوراق رهنی، اوراق آتی، اوراق مشتقه، گواهی سپرده و اوراق مشارکت قابلیت اجرایی در بانک مزبور را دارند. حقیقی و مومنی نژاد [6] نشان دادند روش‌های گواهی سپرده، خرید دین، صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، صکوک، خرید اوراق، ضمانت و عاملیت و سهام موقت دارای بیشترین وزن از دید خبرگان می‌باشند.

نظریور و همکاران [17] در مقاله مشترک خود نشان می‌دهند که بانک‌های موجود در نظام بانکداری بدون ربا می‌توانند با استفاده از ابزارهای پذیرهنویسی و خریدوفروش صکوک اسلامی، صکوک حاصل از تبدیل به اوراق بهادارسازی دارایی‌ها، گواهی‌های سپرده، اوراق سهام مشارکت مدنی بانک‌ها، سرمایه‌گذاری مستقیم در بازار سرمایه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک، پنجره خدمات بازار سرمایه و واگذاری اعتبارات به شرکت‌های فعال در بازار سرمایه، با بازار سرمایه ارتباط برقرار کرده و ضمن ورود به این بازار، می‌توانند منابع مالی موردنیاز خود را تامین نمایند.

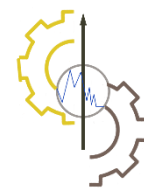
موسویان و بهاری قراملکی [16] با بررسی ابزارهای تامین مالی موجود در اقتصاد متعارف و مبانی آن، به معرفی مبانی فقهی و اعتقادی ابزارهای مالی اسلامی صکوک و معرفی روش‌های تامین مالی با آن ابزارها پرداخت و نشان داد اوراق مرابحه تامین مالی و اوراق مرابحه رهنی با فقه شیعه سازگاری دارند.

عبده تبریزی و رادپور [26] در مقاله خود بیان می‌کنند که بانک‌های سرمایه‌گذاری در توسعه بازار سرمایه نقش‌های مهمی از جمله؛ افزایش پایه سرمایه بازارهای مالی، کمک به خصوصی‌سازی، افزایش نقدشوندگی بازار سهام و افزایش کارایی اطلاعاتی این بازار را ایفا می‌کنند. روحانی فرهمند [27] بر مبنای روش توصیفی-مقایسه‌ای، ضمن مطالعه و بررسی روش‌های مختلف تامین مالی و شناسایی روش‌های رایج در ایران، ابزارهای تامین مالی را با استفاده از شاخص‌های اقتصادی مورد ارزیابی قرار دادند. مهدوی نجم‌آبادی [10] در مقاله‌ای نتیجه می‌گیرد که اجرای صحیح عملیات بانکداری اسلامی در قالب سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی از یک طرف و انجام مطلوب عملیات در بازار سرمایه از طرف دیگر، می‌تواند منشا تاثیر متقابل و مثبت بر یکدیگر بوده و به تحول بازار سرمایه کمک می‌کند.

شاو و همکاران [19] به بررسی اثرات اوراق مشتقه بر روی ساختار ریسک، سرمایه و وام‌دهی بانک‌های آمریکا پرداختند. نتایج آن‌ها پیشنهاد می‌کنند که اوراق مشتقه ابزارهای مفید و انعطاف‌پذیری در مدیریت ریسک بانک‌ها می‌باشد. ذکریا و همکاران [23] به بررسی صکوک، دسته‌بندی و خطر عدم پرداخت بدهی پرداخت. انتشار صکوک طی سال‌های و در سراسر جهان پایدار و ماندگار است. باین حال تعداد فزاینده‌ی صکوک پرداخت نشده باید یکی از نگرانی‌ها باشند چون این مطلب دقیقاً مرتبط با ریسک اعتبار می‌باشد. انتشار صکوک نیازمند فرآیند درجه‌بندی مشابه سایر اوراق قرضه شود.

آلارم و همکاران [1] به مطالعه این موضوع پرداختند که آیا اوراق قرضه اسلامی متفاوت از اوراق قرضه مرسوم می‌باشند؟ این مطالعه اثر تطبیقی دارایی اعلام‌های صکوک و اوراق قرضه مرسوم را روی بازگشتی‌های موجودی به بازارهای مالی اسلامی بررسی نمود. یلسین و همکاران [21] با استفاده از رویکرد *MCDM*، به بررسی تحلیل‌های کسب‌وکار پرداختند. مقاله بیان می‌کند کارآفرینان که بالقوه می‌توانند عملکرد شرکت را بهبود بخشند، در تحلیل سرمایه‌گذاری‌های مختلف می‌توانند بسیار مفید باشند.

جدول ۲- خلاصه جدول مطالعات داخلی و خارجی انجام شده.
Table 2- Summary table of internal and external studies.

ردیف	محقق	موضوع	نتیجه
1	جلالزاده آذر و همکاران [9]	بررسی تاثیر تامین مالی اسلامی بر ریسک اعتباری بانک‌های خصوصی و دولتی در ایران	صکوک تاثیر نامطلوبی بر ریسک‌پذیری بانک‌ها دارد.
2	مرزبان و همکاران [25]	بررسی عملکرد بانک‌های سرمایه‌گذاری در جهان و مقایسه آن با بانک‌های سرمایه‌گذاری در ایران در راستای توسعه تامین مالی در بازار سرمایه	با استفاده از مدل‌سازی ارزش حال شرکت دارویی البرز دارو را با استفاده از روش ارزیابی بانک‌های سرمایه‌گذاری برآورد نمودند.
3	همتی و بافنده ایمان دوست [7]	اثرگذاری عوامل آمیخته بازاریابی را بر جذب سپرده اتباع خارجی	عوامل آمیخته بازاریابی در جذب سپرده اتباع خارجی موثر است.
4	اسماعیل‌زاده و امیری [8]	شناسایی انواع ابزارهای نوین مالی در بانک تجارت	صکوک، اوراق رهنی، اوراق آبی، اوراق مشتقه، گواهی سپرده و اوراق مشارکت قابلیت اجرایی در بانک را دارند.
5	حقیقی و مومنی‌نژاد [6]	تحلیل و رتبه‌بندی روش‌های تامین مالی بانک‌ها با استفاده از ابزارهای تامین مالی بازار سرمایه؛ با رویکرد تحلیل سلسله مراتبی	روش‌های گواهی سپرده، خرید دین، صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، صکوک، خرید اوراق، ضمانت و عاملیت و سهام موقت دارای بیشترین وزن از دید خبرگان می‌باشند.
6	نظریور و همکاران [17]	چگونگی ارتباط بانک‌های موجود با بازار سرمایه در چارچوب نظام بانکداری بدون ربا	ابزارهای پذیرهنویسی و خریدوفروش صکوک اسلامی، صکوک حاصل از تبدیل به اوراق بهادارسازی دارایی‌ها، گواهی‌های سپرده، اوراق سهام مشارکت مدنی بانک‌ها، سرمایه‌گذاری مستقیم راه ارتباط بانک‌های موجود و بازار سرمایه می‌باشند.
7	موسویان و بهاری قراملکی [16]	بررسی ابزارهای تامین مالی موجود در اقتصاد متعارف	اوراق مرابحه تامین مالی و اوراق مرابحه رهنی با فقه شیعه سازگاری دارند.
8	عبده تبریزی و رادپور [26]	جایگاه بازار سرمایه و نقش آن در تعامل با صنعت بانکداری	جایگاه بازار سرمایه و نقش آن در تعامل با صنعت بانکداری دارند.
9	روحانی فرهمند [27]	بررسی روش‌های مختلف تامین مالی و شناسایی روش‌های رایج در ایران	معرفی ابزارهای تامین مالی را با استفاده از شاخص‌های اقتصادی
10	مهدوی نجم‌آبادی [10]	نقش بانکداری اسلامی در ایجاد تحول در بازار سرمایه	اجرای صحیح عملیات بانکداری اسلامی در قالب سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی از یک طرف و انجام مطلوب عملیات در بازار سرمایه از طرف دیگر، می‌تواند منشا تاثیر متقابل و مثبت بر یکدیگر باشد.
11	شاو و همکاران [19]	بررسی اثرات اوراق مشتقه بر روی ساختار ریسک، سرمایه و وام‌دهی بانک‌های آمریکا	اوراق مشتقه ابزارهای مفید و انعطاف‌پذیری در مدیریت ریسک بانک‌ها می‌باشند.
12	ذکریا و همکاران [23]	بررسی صکوک، دسته‌بندی و خطر عدم پرداخت بدهی	انتشار صکوک نیازمند فرآیند درجه‌بندی مشابه سایر اوراق قرضه شود.
13	آلارم و همکاران [1]	آیا اوراق قرضه اسلامی متفاوت از اوراق قرضه مرسوم می‌باشند؟	اثر تطبیقی دارایی اعلام‌های صکوک و اوراق قرضه مرسوم را روی بازگشتی‌های موجودی به بازارهای مالی اسلامی بررسی نمود.
14	پلسین و همکاران [21]	بررسی تحلیل‌های کسب‌وکار با استفاده از رویکرد MCDM	کارآفرینان که بالقوه می‌توانند عملکرد شرکت را بهبود بخشند، در تحلیل سرمایه‌گذاری‌های مختلف می‌توانند بسیار مفید باشد.

۳-۱- روش تحقیق

روش‌های پژوهش را می‌توان با توجه به دو ملاک هدف پژوهش و نحوه گردآوری داده‌ها موردبررسی قرار داد. از آنجایی که در پژوهش حاضر سعی به بررسی و توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص بوده است؛ لذا از لحاظ هدف کاربردی و از نظر اجرا میدانی است. به‌علاوه، در دسته‌بندی پژوهش‌ها بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها این پژوهش پیمایشی است و با توجه به شناسایی شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی در طول تحقیق، اکتشافی است.

۳-۲- جامعه و نمونه موردبررسی

از آنجایی که در پژوهش حاضر سعی به بررسی و توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص بوده است؛ لذا، از لحاظ هدف کاربردی و از نظر اجرا میدانی است. به‌علاوه، در دسته‌بندی پژوهش‌ها بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها این پژوهش پیمایشی است و با توجه به شناسایی شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی در طول تحقیق، اکتشافی است. از آنجاکه روش‌های تامین مالی اسلامی در این مقاله در جهت تامین منابع مالی بانک‌ها می‌باشد. لذا جامعه آماری شامل کارشناسان حوزه‌های امور مالی، اعتباری، سرمایه‌گذاری و ریسک بانک آینده بوده است؛ بدین ترتیب تعداد ۳۰ پرسشنامه میان تعدادی خبرگان مطلع و متخصص در حوزه‌های مذکور بانک، به‌عنوان نمونه توزیع شده است.

۳-۳- روایی و پایایی پرسشنامه خبره

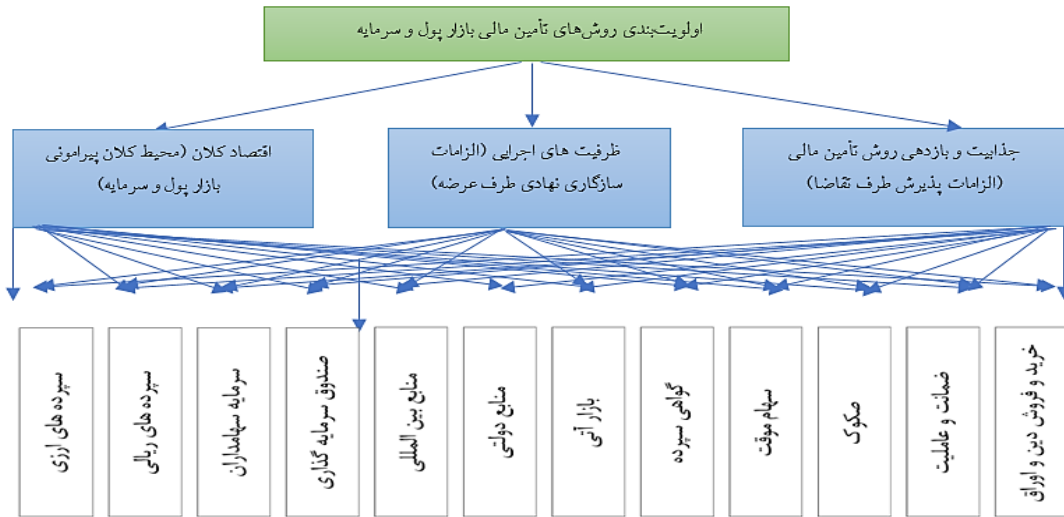
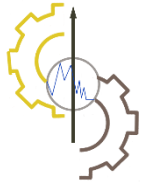
در پرسشنامه خبره که مبتنی بر مقایسه زوجی تمامی عناصر با یکدیگر است، احتمال این‌که یک متغیر در نظر گرفته نشود، صفر است؛ بنابراین چون تمامی معیارها در این سنجش موردتوجه قرار گرفته است و طراح قادر به جهت‌گیری خاصی در طراحی سوالات نمی‌باشد؛ بنابراین، پرسشنامه‌های مبتنی بر مقایسه زوجی فی‌نفسه از روایی برخوردار هستند [28]. برای بررسی پایایی پرسشنامه از شاخصی به نام شاخص ناسازگاری استفاده می‌گردد. این شاخص‌ها بیان می‌کند که اگر میزان ناسازگاری مقایسات زوجی بیشتر از ۰/۱ باشد، بهتر است در مقایسات تجدیدنظر گردد. به دلیل این‌که در پرسشنامه تمامی عوامل مدل در نظر گرفته شده و با یکدیگر مقایسه می‌گردند لذا تمام احتمالات مرتبط با در نظر نگرفتن یک متغیر از بین خواهد رفت. از طرفی چون پرسشنامه تمامی معیارها را به‌صورت دو به دو مقایسه و سنجش می‌کند لذا حداکثر سوالات ممکن با ساختاری مطلوب از مخاطب پرسیده می‌شود و چون تمامی معیارها در این سنجش موردتوجه قرار گرفته است و طراح قادر به جهت‌گیری خاصی در طراحی سوالات نمی‌باشد نیازی به سنجش پایایی وجود نخواهد داشت [29]. پرسشنامه‌های این تحقیق در فایل پیوست آورده شده است.

۳-۴- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در این قسمت به اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌های خصوصی با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) به‌عنوان یکی از معروف‌ترین روش‌های تصمیم‌گیری پرداخته می‌شود. در واقع به کمک این روش اهمیت نسبی گزینه‌های مختلف در یک مساله تصمیم‌گیری مشخص می‌شود [25]. گام نخست در این روش شناسایی معیارها، گزینه‌ها و تشکیل درخت سلسله مراتب تصمیم است.

در این مرحله، همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، درخت سلسله مراتب چند سطحی به‌منظور بررسی اولویت‌بندی روش‌های ۱۲ گانه تامین مالی اسلامی بانک‌ها با تمرکز بر سه معیار جذابیت و بازدهی روش تامین مالی (الزامات پذیرش طرف تقاضا)، ظرفیت‌های اجرایی (الزامات سازگاری نهادی طرف عرضه) و اقتصاد کلان (محیط کلان پیرامونی نظام بانکی) ترسیم شده است. در این نمودار، هدف کلی تصمیم‌گیری یعنی اولویت‌بندی روش‌های مختلف تامین مالی بانک‌های خصوصی در راس قرار گرفته و در سطوح پایین‌تر آن معیارهای تصمیم‌گیری به همراه روش‌های تامین مالی قرار گرفته است.

شکل ۱- درخت سلسله‌مراتب تصمیم‌گیری.
Figure 1- Hierarchy decision tree.

پس شناسایی معیارها، گزینه‌ها و ترسیم درخت سلسله‌مراتب تصمیم‌گیری، در گام ۲ اطلاعات موردنیاز برای اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی اسلامی از طریق توزیع پرسشنامه در دو مرحله جمع‌آوری می‌شود. هدف از انجام دومارحله‌ای روش تحلیل سلسله‌مراتبی، تلخیص و تلفیق روش‌های تأمین مالی با توجه به تعدد آن‌ها می‌باشد. از این رو، در مرحله نخست به منظور تعیین درجه اهمیت روش‌های تأمین مالی اسلامی گروهی از نخبگان اقتصادی، بانکی و مالی و مورد پرسش قرار گرفته‌اند. بر این اساس، با توجه به نظر نخبگان اقتصادی، بانکی و مالی، روش‌های تأمین مالی اسلامی نظام بانکی از دیدگاه محیط کلان پیرامونی نظام بانکی (نخبگان اقتصادی)، ظرفیت‌های اجرایی (نخبگان بانکی) و جذابیت و بازدهی (نخبگان سرمایه‌گذاری) مورد ارزیابی قرار گرفت. در روش تحلیل سلسله‌مراتبی، اطلاعات موردنیاز برای رتبه‌بندی بر اساس مقایسه زوجی عناصر، با تهیه پرسشنامه خبرگی جمع‌آوری می‌شود. در تکمیل پرسشنامه، امتیازدهی هر گزینه بر اساس مقیاس نه درجه‌ای به صورت جدول ۲ می‌باشد [2].

جدول ۳- طیف ۹ درجه [30].
Table 3- 9 degree spectrum [30].

ارزش	نسبت به اوضاع مقایسه	توضیح
1	ترجیح یکسان	اهمیت برابر دارند. ز و آگزینه
3	کمی مرجح	کمی مهم‌تر است. ز از آگزینه
5	خیلی مرجح	مهم‌تر است. ز از عنصر
7	خیلی زیاد مرجح	خیلی مهم‌تر است. ز از عنصر
9	کاملاً مرجح	کاملاً مهم‌تر است. ز از عنصر
8-2-4-6	بینابین	ارزش‌های بینابین را نشان می‌دهد.

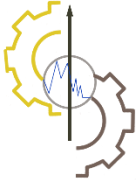
بر این اساس، با استفاده از این مقیاس و به کمک مقایسه زوجی، معیارها و روش‌های تأمین مالی بانک‌های خصوصی مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ بنابراین، در گام ۲ ابتدا n معیار در یک ماتریس مقایسه زوجی $n \times n$ مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. سپس، m گزینه با n معیار به صورت زوجی به تعداد N بار مقایسه شده و در ماتریسی $A_{m \times n}$ قرار می‌گیرند. تعداد مقایسه‌های زوجی سلسله‌مراتب از رابطه (۱) محاسبه می‌شود [2]، [5].

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & \dots & a_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & \dots & a_{mm} \end{bmatrix}, \quad N = \frac{n(n-1)}{2} + \left(n \times \frac{m(m-1)}{2} \right). \quad (1)$$

در ماتریس A ، a_{ij} ترجیح عنصر i نسبت به j را نشان می‌دهد که با توجه به جدول ۲ انتخاب می‌شود؛ همچنین، در مقایسه زوجی بنا به شرایط معکوسی رابطه (۲) برقرار است [2]، [5].

$$a_{ji} = \frac{1}{a_{ij}}. \quad (2)$$

بدین ترتیب و مطابق با آنچه بحث شد، در ماتریس 3×3 معیارها، سه بار مقایسه زوجی و در ماتریس 12×3 روش‌های تأمین مالی بانک‌های خصوصی ۲۰۱ بار $(\frac{3(2)}{2} + (3 \times \frac{12(11)}{2})) = 201$ عملیات مقایسه زوجی انجام می‌شود.

پس از تعیین ماتریس مقایسه زوجی گزینه‌ها در گام سوم وزن گزینه‌ها محاسبه می‌شود. برای تعیین وزن هر گزینه، روش‌های مختلفی از جمله روش حداقل مربعات معمولی، روش حداقل مربعات معمولی لگاریتمی، روش بردار ویژه و روش تقریبی وجود دارد. یکی از معروف‌ترین روش‌ها، روش حداقل مربعات است که در آن میانگین حسابی خطاها صفر می‌شود. اگر ماتریس A سازگار باشد، رابطه (۳) وزن نسبی گزینه‌ها را نشان می‌دهد [2]، [5].

$$a_{ij} = \frac{w_j}{w_i} \rightarrow w_j = a_{ij}w_i \quad (3)$$

گام ۴ در فرایند تحلیل سلسله مراتبی، محاسبه‌ی وزن نهایی است. در این مرحله، وزن نهایی هر گزینه در یک فرایند تحلیل سلسله مراتبی، از مجموع حاصل ضرب هر معیار در امتیاز گزینه موردنظر به دست می‌آید. جمع امتیازهای به دست آمده برای هر گزینه از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$A_{AHP \text{ Score}} = \sum_{j=1}^n a_{ij}w_j, \quad i = 1, 2, \dots, m. \quad (4)$$

در رابطه (۴)، a_{ij} بیانگر میزان اهمیت نسبی گزینه i به ازای معیار c_j و w_j نشانگر اهمیت معیار c_j است؛ همچنین لازم است که مقادیر گزینه‌ها و وزن شاخص‌ها با استفاده از رابطه (۵) و رابطه (۶) نرمال شوند.

$$\sum_{j=1}^n a_{ij} = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n. \quad (5)$$

$$\sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n. \quad (6)$$

وزن نرمال شده هر گزینه، بردار ویژه یا وزن نهایی نامیده می‌شود که از آن در تعیین اولویت‌بندی استفاده می‌شود.

گام ۵ در روش تحلیل سلسله مراتبی، کنترل سازگاری تصمیم است. بر این اساس، هنگامی که میزان ناسازگاری تصمیم کمتر از 0.1 باشد، تجدیدنظر در قضاوت‌ها و ترجیحات الزامی نمی‌باشد. برای محاسبه‌ی میزان ناسازگاری تصمیم از رابطه (۷) استفاده می‌شود [2]، [5].

$$I.R = \frac{I.I}{R.I.I} \quad (7)$$

در رابطه (۷)، $R.I.I = 1.98 \frac{n-2}{n}$ ، $I.I = \frac{\lambda_{max}-n}{n-1}$ و $A \times w = \lambda_{max} \times w$ است که λ_{max} بردار ویژه می‌باشد.

گام نهایی در روش تحلیل سلسله مراتبی، تعیین وزن نهایی است. بردار وزن‌های هر سطح در بردارهای وزن (یا ماتریس وزن) سطح بالاتر ضرب شده و در نهایت بردار وزن‌هایی به دست می‌آید [2].

$$w = w^{(L)}w^{(L-1)} \dots w^{(2)}. \quad (8)$$

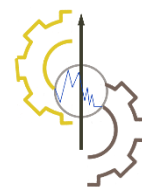
در رابطه (۸)، $w^{(L)}$ ماتریس وزن‌های سطح L ، $w^{(L-1)}$ ماتریس وزن‌های سطح $L-1$ و $w^{(2)}$ بردار وزن سطح دو نسبت به هدف است.

۴- یافته‌های پژوهش

۴-۱- اولویت‌بندی منابع مالی اسلامی در دسترس بانک آینده در جهت افزایش سهم خود در بازار پول و سرمایه

با توجه به گام‌های فوق، نتایج نهایی حاصل از اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی نظام بانکی در مرحله نخست در جدول ۴ آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، تامین مالی بانک‌ها از طریق سپرده‌های ریالی اولویت نخست را دارد.

پس از آن و با اختلاف اندکی، سپرده‌های ارزی گزینه مناسبی برای تامین مالی اسلامی بانک‌ها است. بر اساس ارقام مندرج در جدول ۴، تامین مالی از طریق صندوق‌های سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاری سهامداران با اختلاف قابل توجهی به ترتیب سومین و چهارمین روش پیشنهادی تامین مالی اسلامی نظام بانکی با تاکید بر بانک‌های خصوصی هستند. علاوه بر این، جدول ۵ نشان می‌دهد که دیگر روش‌های تامین

مالی اسلامی از جمله سهام موقت، گواهی سپرده، ضمانت و عاملیت، خریدوفروش دین و اوراق، صکوک، منابع دولتی، منابع بین‌المللی و بازار آتی به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند. در این اولویت‌بندی، میزان ناسازگاری معادل $0/09$ به‌دست آمده است و بیانگر آن است که نیازی به تجدیدنظر در قضاوت‌ها نیست. با این‌وجود، با توجه به تعدد گزینه‌های موجود و در جهت افزایش دقت در اولویت‌بندی، روش‌هایی که به لحاظ اهمیت و ساختار تقریباً یکسان هستند، در گروه‌های جدیدی قرار گرفته و عملیات مجدداً در مرحله دوم انجام می‌شود. مرحله نخست اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی با استفاده از 30 پرسشنامه تکمیل شده خبره در مرحله پیش‌آزمون انجام شد. پس از آن با دریافت بازخوردهای و تحلیل دیدگاه خبرگان، روش‌های برتر یاد شده در شش گزینه اصلی تخلیص شد و سه گزینه منابع دولتی، منابع بین‌الملل و بازارهای آتی از گزینه‌های پایانی پیشنهاد شده به خبرگان حذف شدند. با این‌وجود، به نظر می‌رسد روش تامین مالی بانک‌ها از طریق منابع دولتی با تغییر تدریجی رویکرد دولت در خصوص مشارکت و مساعدت بانک‌های خصوصی به برنامه‌های دولتی و نیز بهره‌مندی از منابع مالی بین‌المللی در شرایط رفع تحریم از اولویت بیشتری برخوردار خواهند شد.

جدول ۴- اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی نظام بانکی با تاکید بر بانک‌های خصوصی در مرحله نخست.

Table 4- Prioritizing methods of Islamic financing of the banking system with emphasis on private banks in the first stage.

رتبه	وزن	روش تامین مالی
1	0.227	سپرده‌های ریالی
2	0.226	سپرده‌های ارزی
3	0.14	صندوق سرمایه‌گذاری
4	0.072	سرمایه سهامداران
5	0.053	سهام موقت
6	0.053	گواهی سپرده
7	0.041	ضمانت و عاملیت
8	0.041	خریدوفروش دین و اوراق
9	0.04	صکوک
10	0.037	منابع دولتی
11	0.036	منابع بین‌المللی
12	0.036	بازار آتی

I.R=0.09

*ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- اولویت‌بندی معیارهای تصمیم‌گیری جهت اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی.

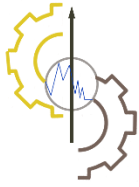
Table 5- Prioritization of decision criteria for prioritizing Islamic financing methods.

رتبه	وزن	معیار تصمیم‌گیری
1	0.614	جذابیت و بازدهی روش تامین مالی (الزامات پذیرش طرف تقاضا)
2	0.268	ظرفیت‌های اجرایی (الزامات سازگاری نهادی طرف عرضه)
3	0.117	اقتصاد کلان (محیط کلان پیرامونی نظام بانکی)

I.R=0.07

*ماخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به سازگاری ترجیحات در اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی و بر اساس ارقام مربوط به وزن نهایی هر گزینه در جدول ۴، در مرحله دوم روش‌هایی که وزن نهایی یکسانی دارند و از لحاظ ساختاری مشابه هستند در یک گروه قرار می‌گیرند. به‌عنوان مثال با توجه به وزن نهایی یکسان سپرده ارزی و سپرده ریالی، گروهی با نام سپرده‌های ارزی و ریالی تشکیل می‌شود. همچنین، گروهی با نام سهام موقت و گواهی سپرده و گروهی با نام ضمانت و عاملیت و خریدوفروش دین و اوراق در مرحله دوم مورد ارزیابی مجدد قرار می‌گیرد. سپس، با شش گزینه جدید، مجدداً اطلاعات جمع‌آوری و فرایند تحلیل سلسله مراتبی طی می‌شود. جدول ۴ نتایج اولویت‌بندی سه معیار منتخب جهت تصمیم‌گیری را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از تحلیل سلسله مراتبی نشان می‌دهد که جذابیت و بازدهی روش تامین مالی یا الزامات پذیرش طرف تقاضا بالاترین وزن و معیار اقتصاد کلان یا محیط کلان پیرامونی نظام بانکی کمترین وزن را در تصمیم‌گیری داشته‌اند. میزان ناسازگاری در این تحلیل، $0/09$ است و نشان می‌دهد که نیازی به تجدیدنظر در قضاوت‌ها نمی‌باشد. در مرحله بعد، شش روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌های خصوصی بر اساس هریک از معیارهای موردنظر اولویت‌بندی می‌شوند. این روش‌ها شامل ۱-

سپرده‌های ریالی و ارزی، ۲- صندوق‌های سرمایه‌گذاری، ۳- گواهی سپرده و سهام موقت، ۴- سرمایه‌سهمداران، ۵- صکوک و ۶- ضمانت و عاملیت و خریدوفروش دین و اوراق است.

جدول ۶ نتایج حاصل از اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌های خصوصی با توجه به معیار جذابیت و بازدهی روش تامین مالی یا الزامات پذیرش طرف تقاضا را نشان می‌دهد. بر اساس این جدول، سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت و خریدوفروش دین و اوراق و ضمانت و عاملیت کمترین اولویت را دارند. سایر روش‌های تامین مالی از جمله صندوق سرمایه‌گذاری، سرمایه‌سهمداران، گواهی سپرده و سهام موقت و صکوک به ترتیب در رده‌های دوم تا پنجم جای می‌گیرند.

همچنین، نتایج حاصل از اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌های خصوصی با توجه به معیار ظرفیت‌های اجرایی در جدول ۶ نشان داده شده است. بر این اساس، سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت و خریدوفروش دین و اوراق و ضمانت و عاملیت کمترین اولویت را دارند. پس از سپرده‌های ارزی و ریالی، صندوق سرمایه‌گذاری، سرمایه‌سهمداران، گواهی سپرده و سهام موقت و صکوک در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار می‌گیرند.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌های خصوصی با توجه به معیار محیط کلان پیرامونی نظام بانکی در جدول ۶ آمده است. بر اساس این جدول، سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت و خریدوفروش دین و اوراق و ضمانت و عاملیت کمترین اولویت را دارند. سایر روش‌های تامین مالی اسلامی از جمله صندوق سرمایه‌گذاری، گواهی سپرده و سهام موقت، سرمایه‌سهمداران و صکوک به ترتیب در رده‌های دوم تا پنجم جای می‌گیرند.

جدول ۶- اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی بر اساس معیارهای روش تامین مالی اسلامی.

Table 6- Prioritization of financing methods based on Islamic financing method criteria.

معیار تصمیم‌گیری	جذابیت و بازدهی	ظرفیت‌های اجرایی	اقتصاد کلان	جذابیت و بازدهی	ظرفیت‌های اجرایی	اقتصاد کلان
	وزن	رتبه	وزن	رتبه	وزن	رتبه
سپرده‌های ریالی و ارزی	0.352	1	0.392	1	0.385	1
صندوق سرمایه‌گذاری	0.202	2	0.209	2	0.217	2
سرمایه‌سهمداران	0.16	3	0.168	3	0.182	3
گواهی سپرده و سهام موقت	0.122	4	0.119	4	0.099	4
صکوک	0.101	5	0.066	5	0.064	5
ضمانت و عاملیت و خریدوفروش دین و اوراق	0.063	6	0.046	6	0.054	6
	I.R=0.06		I.R=0.08		I.R=0.08	

*ماخذ: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود در تحلیل سلسله‌مراتبی با معیارهای یادشده، ترتیب نسبتاً همسانی برای اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی به دست آمد. نتایج نهایی رتبه‌بندی روش‌های تامین مالی بر اساس کلیه معیارها در جدول ۷ آمده است. اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی در این جدول، مشابه سه دیدگاه قبل بوده و سپرده‌های ارزی و ریالی در آن مهم‌ترین روش تامین مالی بانک‌های خصوصی می‌باشد. در جدول نهایی میزان ناسازگاری معادل 0.07 است که بیانگر سازگاری قضاوت‌ها است.

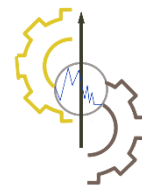
نتایج اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی نشان داد که تامین مالی بانک‌های خصوصی به روش سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت را دارد. همچنین، دیگر روش‌های تجهیز منابع از جمله صندوق سرمایه‌گذاری، سرمایه‌سهمداران، گواهی سپرده و سهام موقت، صکوک و ضمانت و عاملیت و خریدوفروش دین و اوراق به ترتیب در رتبه‌های دوم تا ششم جای دارند. در ادامه، با توجه به اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی، راهبرد مناسب برای تامین مالی بانک آینده در نظام اقتصادی ایران طراحی، تحلیل و اولویت‌بندی می‌شود. این ارزیابی، در بخش بعد ارایه می‌شود.

Table 7- Prioritizing Islamic financing ways based on three criteria.

رتبه	وزن	روش تامین مالی
1	0.366	سپرده‌های ریالی و ارزی
2	0.206	صندوق سرمایه‌گذاری
3	0.164	سرمایه سهامداران
4	0.118	گواهی سپرده و سهام موقت
5	0.088	صکوک
6	0.058	ضمانت و عاملیت و خریدوفروش دین و اوراق

I.R=0.07

*مآخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۲- سیاست‌ها و راهبردهای بانک در دوره‌های تجاری اقتصاد ایران طراحی، ارزیابی و اولویت‌بندی

در قسمت قبل اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی موردبررسی قرار گرفت. با وجود اولویت‌بندی روش‌های مذکور، ترتیب و تعدد روش‌های تامین مالی، مساله انتخاب یک راهبرد مناسب یا اولویت‌بندی آن‌ها بر اساس اهداف و چشم‌اندازهای بانک را برای مدیران و تصمیم‌گیرندگان مالی پیچیده‌تر می‌کند. در این راستا، ابزارهای متعددی برای تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک مدیران بانکی وجود دارد. یکی از کامل‌ترین الگوهای مدیریتی، الگوی برنامه‌ریزی یا مدیریت راهبردی است. به کمک این ابزار، راهبردهای ممکن برای رسیدن به اهداف با استفاده از توانمندی‌های داخلی، بهره‌گیری از فرصت‌های محیطی و مقابله با تهدیدهای خارجی تدوین می‌شود. برای این منظور، به‌طورمعمول تحلیل *SWOT* که از ابتدای کلمات *Strength* به معنای قوت، *Weak* به معنای ضعف، *Opportunity* به معنای فرصت و *Threat* به معنای تهدید نام‌گذاری شده است، به‌عنوان ابزاری کارآمد برای شناسایی محیطی و توانایی‌های درونی سازمان به کار گرفته می‌شود [31].

در این روش، ماهیت نقاط قوت و ضعف درون‌سازمانی و فرصت‌ها و تهدیدها محیطی تعریف می‌شود. تجزیه‌وتحلیل بر اساس *SWOT* در راهبرد اثربخش، بر اصل حداکثرسازی قوت‌ها و فرصت‌ها و حداقل‌سازی ضعف‌ها و تهدیدها استوار است [32]. گام نخست در تجزیه‌وتحلیل *SWOT* شناسایی عوامل داخلی و خارجی (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید) سازمان با توجه به موقعیت کنونی آن است. پس از شناسایی تمامی نقاط ضعف و قوت و تهدیدها و فرصت‌ها، ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (*IFE*) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (*EFE*) تشکیل می‌شود. نقاط ضعف و قوت داخلی در ماتریس *IFE* و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی در ماتریس *EFE* تجزیه‌وتحلیل می‌شوند. پس از مشخص شدن و نمره دهی عوامل درونی و بیرونی، این عوامل در جدول ماتریس راهبردها قرار می‌گیرند. سپس راهبردهای اتخاذشده با استفاده از ماتریس *QSPM* نمره دهی شده و اولویت اجرای هر کدام مشخص می‌شود [33]. از آن‌جا که راهبرد منتخب بایستی در راستای اهداف و چشم‌اندازهای بانک قرار داشته باشد، لازم است در ادامه به چگونگی شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدهای روش‌های تامین مالی اسلامی بانک‌ها پرداخته می‌شود.

۴-۲-۱- شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید روش‌های تامین مالی اسلامی نظام بانکی

برای شناسایی و تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید روش‌های تامین مالی اسلامی نظام بانکی، با استفاده از ادبیات پژوهش و مصاحبه‌های تخصصی مهم‌ترین شاخص‌های هر یک از معیارهای فوق‌شناسایی می‌شوند و سپس در قالب نقاط ضعف و قوت دسته‌بندی خواهند شد. به روش مشابه با استفاده از ادبیات پژوهش و مصاحبه‌های تخصصی مهم‌ترین شاخص‌های هر یک از عوامل خارجی شناسایی شده و سپس در قالب فرصت‌ها و تهدیدها دسته‌بندی خواهند شد. پس از تعیین مهم‌ترین نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای روش‌های تامین مالی اسلامی، وزن و نمره‌ی هر کدام از عوامل *SWOT* نیز تعیین شد. در ادامه، نتایج مربوط به شناسایی اولیه‌ی هر یک از عوامل *SWOT*، ارایه می‌شود.

نقاط قوت، منابع و توانایی‌های در اختیار بانک است که می‌تواند از آن‌ها به‌منظور ایجاد مزیت رقابتی استفاده کند [31]. برخی از نقاط قوت بانک پس از مصاحبه با کارشناسان اقتصادی، مالی و بانکی، جهت تعیین راهبرد در جدول ۷ آورده شده است. از طرفی فقدان توانایی‌های کلیدی در بانک می‌تواند به‌عنوان یک ضعف تلقی شود. نقاط ضعف، آن دسته از خصوصیات درون‌سازمانی هستند که مانع از دستیابی به پتانسیل کامل می‌شوند. همچنین، نقاط ضعف باعث تخریب نفوذ موفقیت و رشد سازمانی می‌شوند. در واقع، نقاط ضعف مانع از تحقق استانداردهای لازم می‌شوند [31]. برخی از نقاط ضعف بانک پس از مصاحبه با کارشناسان اقتصادی، مالی و بانکی، جهت تعیین راهبرد در جدول ۷ آورده شده است.

فرصت‌های و تهدیدهای روش‌های تامین مالی اسلامی نظام بانکی

فرصت‌های جدید پیش‌روی مدیران بانکی، با شناسایی و بررسی دقیق محیط خارجی نمایان می‌شوند؛ به‌عبارت‌دیگر، فرصت‌ها توسط محیطی که بانک در آن فعالیت می‌کند، ارایه می‌شوند. زمانی که بانک بتواند از شرایط محیطی خود برای برنامه‌ریزی و اجرای راهبردهای سودآورتر استفاده کند، فرصت‌ها پدیدار می‌شوند. براین اساس، بانک‌ها می‌توانند با استفاده از فرصت‌ها، مزیت رقابتی نیز کسب کنند [31]. مهم‌ترین فرصت‌های پیش‌روی بانک‌ها با توجه به نظر کارشناسان اقتصادی، مالی و بانکی در جدول ۸ آورده شده است.

جدول ۸- دیدگاه کارشناسان اقتصادی در ارتباط با نقاط قوت و ضعف روش‌های تامین مالی اسلامی بانک آینده.

Table 8- Economic experts opinions regarding the strengths and weaknesses Islamic financing ways of Ayandeh Bank.

ردیف	نقاط قوت روش‌های تامین مالی بانک آینده	نقاط ضعف روش‌های تامین مالی بانک آینده
1	جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان	عدم توجه به ناهمگنی سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان
2	بالا بودن شاخص سلامت بانکی	استفراض بانک از بانک مرکزی
3	انکای کمتر به سرمایه فیزیکی و انسانی با مجازی‌سازی بیشتر خدمات	تامین مالی از بازار بین‌بانکی
4	توسعه ابزارهای روزآمد بانکی برای ارایه خدمات نوین	سطح پایین کفایت مالی
5	توسعه فعالیت‌های خود در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی	بنگاه‌داری بانکی و تملک‌های غیر ضرور
6	کیفیت بالاتر خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی	نرخ سود بانکی بالا
7	ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر	بی‌توجهی به رتبه‌بندی مشتریان و تفکیک مناسب آن‌ها
8	تامین مالی از طریق سرمایه سهامداران	تطبیق دیر هنگام بانک با شرایط بیرونی
9	توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه	ضعف نظام نظارتی در سطح بانک
10	اعتبار نام تجاری (برند) برای جذب منابع	اعتبارسنجی نامناسب وثایق مشتریان

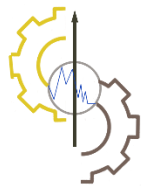
*ماخذ: یافته‌های پژوهش

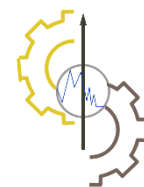
جدول ۹- دیدگاه کارشناسان اقتصادی در ارتباط با فرصت‌ها و تهدیدهای روش‌های تامین مالی اسلامی بانک آینده.

Table 9- Economic experts opinions regarding the opportunities and threats Islamic financing ways of Ayandeh Bank.

ردیف	تهدیدهای روش‌های تامین مالی اسلامی بانک آینده	فرصت‌های روش‌های تامین مالی اسلامی بانک آینده
1	لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی مانند تعیین دستوری نرخ بهره	دسترسی آسان‌تر به بازارهای بین‌المللی و همکاری‌های مشترک
2	تحریم‌های اقتصادی و بانکی	نیاز مبرم مردم و مشتریان به خدمات نوین بانکی
3	عدم ثبات در اقتصاد کلان	کاهش بدهی بانک‌ها در شرایط تورمی
4	فروپاشی اقتصادی به دلیل استمرار تحریم‌ها	انکای نظام اقتصادی کشور به سیستم بانکی برای تامین مالی
5	نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی	رشد فناوری در حوزه خدمات بانکی
6	نا اطمینانی در فضای کسب‌وکار	پیوستن ایران به کنوانسیون FATF
7	کاهش سطح سرمایه اجتماعی و اعتماد ملی به شبکه بانکی	توسعه فعالیت‌ها در سطح بین‌الملل
	غیردولتی	
8	تهدید امنیت مبادلات بانکی برخط (امنیت سایبری)	توسعه منابع در دسترس بانک به‌واسطه رشد نقدینگی
9	ورود رقبای داخلی و خارجی با ارایه خدمات هم‌تراز بین‌المللی	تامین مالی از طریق منابع دولتی با مشارکت در طرح‌های ملی
10	توسعه روش‌های تامین مالی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها	منع ورود بانک‌ها و موسسات خارجی

*ماخذ: یافته‌های پژوهش

با تغییر در محیط خارجی و محیطی، تهدیدهایی برای بانک نمایان می‌شود. زمانی که شرایط محیط خارجی قابلیت اطمینان و سودآوری تجاری سازمان را به خطر اندازد، تهدیدها به وجود می‌آیند. علاوه بر این، هنگامی که تهدیدها با نقاط ضعف ارتباط دارند، آسیب‌پذیری به بار می‌آورد. تهدیدها غیرقابل کنترل بوده و ثبات و بقا را به خطر می‌اندازد [31]. مهم‌ترین تهدیدهای بانک مطابق با نظر کارشناسان اقتصادی، مالی و بانکی در جدول ۹ آورده شده است.

۲-۲-۴- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی

برای تهیه ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) ابتدا نقاط قوت و ضعف فهرست می‌شود. سپس با توجه به نظر کارشناسان اقتصادی به هر عامل یک ضریب وزنی بین صفر (بی‌اهمیت) تا یک (بسیار مهم) اختصاص داده می‌شود. در این صورت جمع ضرایب وزنی اختصاص داده شده باید مساوی یک باشد. سپس با توجه به شدت هر یک از عوامل، نمره‌ای از یک تا چهار اختصاص داده می‌شود. به طوری که نمره‌ی یک بیانگر ضعف اساسی، نمره ۲ ضعف کم، نمره ۳ بیانگر نقطه قوت و نمره ۴ نشان‌دهنده قوت بسیار بالای عامل می‌باشد. برای تعیین نمره نهایی هر عامل، ضریب هر عامل در نمره آن ضرب و مجموع نمرات نهایی به عنوان نمره نهایی گزارش می‌شود. بر این اساس، اگر میانگین نمرات کمتر از ۲/۵ باشد، یعنی بانک از نظر عوامل داخلی دچار ضعف است. در مقابل، اگر نمره میانگین بیشتر از ۲/۵ باشد، بانک دارای قوت است [31]. جدول ۱۰ ماتریس ارزیابی عوامل داخلی را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰ - ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE).

Table 10- Internal factors evaluation (IFE) matrix.

عوامل داخلی	وزن	نمره	نمره نهایی
جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان	0.10	4	0.040
بالا بودن شاخص سلامت بانکی	0.06	4	0.24
اتکای کمتر به سرمایه فیزیکی و انسانی با مجازی‌سازی بیشتر خدمات	0.04	3	0.11
توسعه ابزارهای روزآمد بانکی برای ارائه خدمات نوین	0.05	3	0.15
توسعه فعالیت‌های خود در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی	0.04	3	0.12
کیفیت بالاتر خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی	0.05	3	0.14
ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر	0.05	3	0.15
تامین مالی از طریق سرمایه سهامداران	0.05	3	0.14
توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه	0.04	3	0.12
اعتبار نام تجاری (برند) برای جذب منابع	0.04	3	0.11
عدم توجه به ناهمگنی سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان	0.06	2	0.12
استفراض بانک از بانک مرکزی	0.05	2	0.09
تامین مالی از بازار بین بانکی	0.04	2	0.08
سطح پایین کفایت مالی	0.06	2	0.11
بنگاه‌داری بانکی و تملک‌های غیر ضرور	0.06	1	0.06
نرخ سود بانکی بالا	0.06	2	0.11
بی‌توجهی به رتبه‌بندی مشتریان و تفکیک مناسب آن‌ها	0.05	2	0.10
تطبیق دیر هنگام بانک با شرایط بیرونی	0.04	2	0.08
ضعف نظام نظارتی در سطح بانک	0.06	2	0.11
اعتبارسنجی نامناسب وثایق مشتریان	0.05	2	0.09
جمع			2.60

* ماخذ: یافته‌های پژوهش

همچنین مشابه ماتریس ارزیابی عوامل داخلی، برای تهیه‌ی ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) ابتدا فرصت‌ها و تهدیدها فهرست می‌شوند. سپس با توجه به نظر کارشناسان اقتصادی به هر عامل یک ضریب وزنی بین صفر (بی‌اهمیت) تا یک (بسیار مهم) اختصاص داده می‌شود. به طوری که جمع ضرایب وزنی اختصاص داده شده مساوی یک باشد. سپس با توجه به شدت هر یک از عوامل، نمره‌ای از یک تا چهار اختصاص داده می‌شود. به طوری که نمره یک بیانگر تهدید جدی، نمره ۲ تهدید، نمره ۳ بیانگر فرصت و نمره ۴ نشان‌دهنده فرصت عالی عامل می‌باشد. برای تعیین نمره نهایی هر عامل، ضریب هر عامل در نمره آن ضرب و مجموع آن به عنوان نمره نهایی بانک گزارش

می‌شود. بر این اساس، اگر میانگین نمرات کمتر از ۲/۵ باشد، یعنی محیط خارجی بانک تهدید آفرین و اگر نمره میانگین بیشتر از ۲/۵ باشد، محیط خارجی بانک فرصت آفرین است **جدول ۱۱** ماتریس ارزیابی عوامل خارجی را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE).

Table 11- External factors evaluation (EFE) matrix.

نمره نهایی	نمره	وزن	عوامل خارجی
0.20	3	0.07	فرصت‌ها دسترسی آسان‌تر به بازارهای بین‌المللی و همکاری‌های مشترک
0.14	3	0.05	نیاز مبرم مردم و مشتریان به خدمات نوین بانکی
0.14	3	0.05	کاهش بدهی بانک‌ها در شرایط تورمی
0.15	3	0.05	اتکای نظام اقتصادی کشور به سیستم بانکی برای تامین مالی
0.17	3	0.06	رشد فناوری در حوزه خدمات بانکی
0.28	4	0.07	FATF پیوستن ایران به کنوانسیون
0.14	3	0.05	توسعه فعالیت‌ها در سطح بین‌الملل
0.15	3	0.05	توسعه منابع در دسترس بانک به واسطه رشد نقدینگی
0.14	3	0.05	تامین مالی از طریق منابع دولتی با مشارکت در طرح‌های ملی
0.09	3	0.03	منع ورود بانک‌ها و موسسات خارجی
0.08	2	0.04	تهدیدها لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی مانند تعیین دستوری نرخ بهره
0.09	1	0.09	تحریم‌های اقتصادی و بانکی
0.09	1	0.09	عدم ثبات در اقتصاد کلان
0.08	2	0.04	فروپاشی اقتصادی به دلیل استمرار تحریم‌ها
0.10	2	0.05	نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی
0.11	2	0.06	نا اطمینانی در فضای کسب‌وکار
0.09	2	0.05	کاهش سطح سرمایه اجتماعی و اعتماد ملی به شبکه بانکی غیردولتی
0.06	2	0.03	تهدید امنیت مبادلات بانکی برخط (امنیت سایبری)
0.07	2	0.04	ورود رقبای داخلی و خارجی با ارائه خدمات هم‌تراز بین‌المللی
0.07	2	0.04	توسعه روش‌های تامین مالی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها
2.40			جمع

* ماخذ: یافته‌های پژوهش

۳-۲-۴- تدوین راهبرد تامین مالی بانک آینده

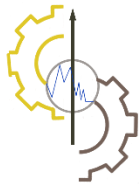
تجزیه و تحلیل *SWOT* اطلاعاتی را از محیط رقابتی فعالیت فراهم می‌آورد که به هماهنگ‌سازی منابع و قابلیت‌های بانک کمک می‌کند. در واقع روش تجزیه و تحلیل *SWOT* به شکل نظام‌یافته هر یک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای روش‌های تامین مالی بانک آینده را که در مرحله قبل شناسایی شد، مورد تحلیل قرار داده و راهبردهای متناسب با موقعیت را منعکس می‌سازد. در این روش راهبرد مناسب پس از فهرست نمودن و نمره‌دهی هر یک از عوامل داخلی و خارجی و از محل تلاقی هر یک از آنها تعیین می‌شود. بر این اساس، چهار دسته راهبرد *ST*، *WT*، *WO* و *SO* مشاهده می‌شود. در ادامه ابتدا هر یک از راهبردهای مذکور به تفصیل شرح داده می‌شوند، سپس با توجه به نمره نهایی هر یک از عوامل داخلی و خارجی، راهبرد مناسب تعیین می‌شود.

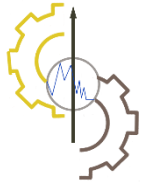
راهبردهای محافظه‌کارانه (*WO*): در این راهبرد برای جبران نقاط ضعف، از مزیت‌های موجود استفاده می‌شود [31].

راهبردهای تدافعی (*WT*): هنگامی که علاوه بر ضعف‌ها، تهدیدها آسیب‌زننده می‌شوند، راهبرد تدافعی با هدف کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدهای ناشی از محیط خارجی، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در چنین شرایطی، معمولاً روش‌های تامین مالی بانک آینده در وضعیت مخاطره‌آمیز قرار دارند و می‌توان روش‌های مذکور را تغییر، حذف و یا کاهش داد [31].

راهبردهای تهاجمی (*SO*): در این راهبرد، با بهره‌گیری از توانایی‌های داخلی، از فرصت‌های خارجی بیشترین منفعت کسب می‌شود

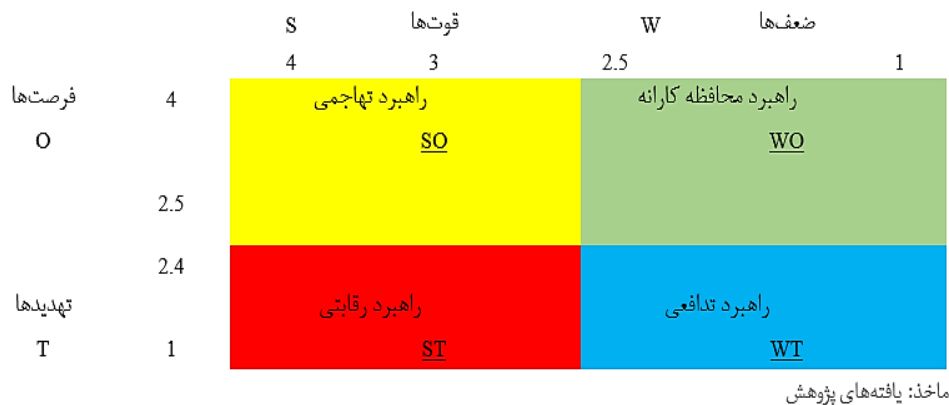
[31].

راهبردهای رقابتی (ST): در این شرایط هدف بانک استفاده از نقاط قوت داخلی به منظور جلوگیری از تاثیر منفی تهدیدهای خارجی است [31].

به این ترتیب با استفاده از ماتریس SWOT فهرستی از راهبردهای مختلف در چهار گروه متفاوت به دست می آید. در این ماتریس، وضعیت راهبرد بانک به لحاظ روش های تامین مالی اسلامی مشخص می شود. برای تشکیل ماتریس عوامل داخلی و خارجی، نمرات حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی، در ابعاد عمودی و افقی ماتریس جدید قرار می گیرد. سپس جایگاه بانک به لحاظ روش های تامین مالی اسلامی مشخص شده و می توان راهبرد مناسبی برای آن تعیین کرد. شکل ۲ ماتریس کلان ماتریس SWOT مربوط به تامین مالی اسلامی بانک آینده را نشان می دهد.

شکل ۲- ماتریس کلان تعیین راهبرد تامین مالی بانک آینده.

Figure 2- Macro matrix for Ayandeh bank's financing strategy determining.

همان طور که مشاهده می شود، راهبرد رقابتی ST برای تامین مالی اسلامی بانک آینده توصیه می شود. از این رو، بانک آینده باید با بهره گیری از نقاط قوت داخلی برای تامین مالی، مانع از آسیب تهدیدهای خارجی شود. برای این منظور، ابتدا هر یک از عوامل داخلی و خارجی بر اساس ضریب اهمیت بایستی مرتب می شوند. سپس، با توجه به ماتریس عوامل داخلی و خارجی و متناسب با راهبرد ST، برخی از راهبرد های ممکن ارائه می شود. در نهایت، با استفاده از ماتریس QSPM راهبرد منتخب تعیین می شود. در جدول ۱۱ هر یک از عوامل داخلی و خارجی بر اساس ضریب اهمیت، رتبه بندی شده اند.

از این ماتریس در تحلیل ماتریس QSPM و به منظور تعیین راهبرد منتخب استفاده می شود. فهرستی از راهبردهای ممکن متناسب با راهبرد ST به شرح ذیل می باشد:

۱. استفاده از اعتبار نام تجاری (برند) برای جذب منابع در برابر رقبای داخلی و خارجی (S9, T8).
۲. جذب سرمایه سهامداران به منظور تامین مالی با توجه به توسعه روش های تامین مالی اسلامی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک ها (S8, T9).
۳. شناسایی ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر به منظور جذب سرمایه سهامداران با توجه به توسعه روش های تامین مالی اسلامی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک ها (S7, T9).
۴. توسعه فعالیت ها در بازارهای سرمایه به منظور مدیریت ریسک و نااطمینانی فضای کسب و کار (S5, T3).
۵. توسعه فعالیت ها در بازار ارز و جذب سپرده های ارزی به دلیل عدم ثبات در اقتصاد کلان (S4, T2).
۶. توسعه فعالیت ها در بازار ارز و جذب سپرده های ارزی به دلیل کاهش جذابیت سپرده های ریالی در شرایط نوسانات نرخ ارز و شوک های ارزی (S4, T4).
۷. جذابیت سپرده گذاری برای مشتریان با توجه به لزوم پیری از قوانین بانک مرکزی (S1, T6).
۸. جذابیت سپرده گذاری برای مشتریان در شرایط عدم ثبات در اقتصاد کلان (S1, T2).
۹. ارتقا کیفیت خدمات بانکی و بهره وری بیشتر نیروی انسانی با توجه به ورود رقبای داخلی و خارجی با ارائه خدمات هم تراز بین المللی (S3, T8).
۱۰. با توجه به راهبردهای متفاوت رقابتی، مشاهده می شود که بهره گیری از برخی نقاط قوت می تواند بیش از یک مورد از تهدیدهای خارجی را خنثی کند. لذا به منظور تسهیل در فرایند انتخاب راهبرد منتخب، برخی راهبردهای فوق در ماتریس QSPM ادغام می شوند.

جدول ۱۲- اولویت‌بندی عوامل داخلی و خارجی بر اساس ضرایب اهمیت.

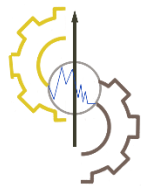
Table 12- Prioritizing internal and external factors based on importance coefficients.

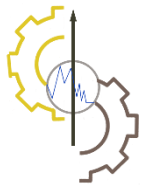
رتبه	عوامل داخلی	رتبه	عوامل خارجی	رتبه
S1	جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان	O1	FATF پیوستن ایران به کنوانسیون	اولویت‌بندی
S2	بالا بودن شاخص سلامت بانکی	O2	دسترسی آسان‌تر به بازارهای بین‌المللی و همکاری‌های مشترک	
S3	کیفیت بالاتر خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی	O3	رشد فناوری در حوزه خدمات بانکی	
S4	توسعه فعالیت‌های خود در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی	O4	اتکای نظام اقتصادی کشور به سیستم بانکی برای تامین مالی	
S5	توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه	O5	توسعه منابع در دسترس بانک به واسطه رشد نقدینگی	
S6	توسعه ابزارهای روزآمد بانکی برای ارایه خدمات نوین	O6	نیاز مبرم مردم و مشتریان به خدمات نوین بانکی	
S7	ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر	O7	کاهش بدهی بانک‌ها در شرایط تورمی	
S8	تامین مالی از طریق سرمایه‌گذاران	O8	توسعه فعالیت‌ها در سطح بین‌الملل	
S9	اعتبار نام تجاری (برند) برای جذب منابع	O9	تامین مالی از طریق منابع دولتی با مشارکت در طرح‌های ملی	
S10	اتکای کمتر به سرمایه فیزیکی و انسانی با مجازی‌سازی بیشتر خدمات	O10	منع ورود بانک‌ها و موسسات خارجی	
W1	عدم توجه به ناهمگنی سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان	T1	تحریم‌های اقتصادی و بانکی	تهدیدها
W2	سطح پایین کفایت مالی	T2	عدم ثبات در اقتصاد کلان	
W3	بنگاه‌داری بانکی و تملک‌های غیر ضرور	T3	نااطمینانی در فضای کسب‌وکار	
W4	نرخ سود بانکی بالا	T4	نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی	
W5	ضعف نظام نظارتی در سطح بانک	T5	کاهش سطح سرمایه اجتماعی و اعتماد ملی به شبکه بانکی غیردولتی	
W6	بی‌توجهی به رتبه‌بندی مشتریان و تفکیک مناسب آن‌ها	T6	لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی مانند تعیین دستوری نرخ بهره	
W7	استفراض بانک از بانک مرکزی	T7	فروپاشی اقتصادی به دلیل استمرار تحریم‌ها	
W8	اعتبارسنجی نامناسب وثایق مشتریان	T8	ورود رقبای داخلی و خارجی با ارایه خدمات هم‌تراز بین‌المللی	
W9	تامین مالی از بازار بین‌بانکی	T9	توسعه روش‌های تامین مالی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها	
W10	تطبیق دیرهنگام بانک با شرایط بیرونی	T10	تهدید امنیت مبادلات بانکی برخط (امنیت سایبری)	

*مآخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۲-۴- اولویت‌بندی راهبردهای تامین مالی اسلامی بانک آینده

در این قسمت راهبردهای مرحله قبل با کمک ماتریس برنامه‌ریزی کمی *QSPM* اولویت‌بندی شده و راهبرد منتخب معرفی می‌شود. در این ماتریس همه راهبردهای ممکن به لحاظ جذابیت و با توجه به عوامل داخلی و خارجی نمره‌دهی می‌شوند. در ردیف بالای ماتریس *QSPM* راهبردهای پیشنهادشده در برابر عوامل داخلی و خارجی و ضریب اهمیت آن‌ها قرار می‌گیرند. نمره جذابیت هر راهبرد در برابر آن عامل نیز بین یک تا چهار تعیین می‌شود. از حاصل ضرب نمره جذابیت در ضریب اهمیت، نمره نهایی به دست می‌آید که حاصل جمع این نمرات، اولویت‌بندی راهبردها را مشخص می‌کند. بر این اساس، نمره نهایی بیشتر یک راهبرد بیانگر مطلوبیت نسبی آن راهبرد نسبت به دیگر گزینه‌هاست. جدول ۸ ماتریس برنامه‌ریزی کمی راهبردهای بانک در زمینه روش‌های تامین مالی اسلامی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود راهبرد *SIT2T6* با کسب نمره ۴/۹۷ راهبرد منتخب می‌باشد. به عبارت دیگر، بانک‌ها در فرایند تامین مالی باید راهبرد اصلی خود را متمرکز بر جذاب نمودن هر چه بیشتر سپرده‌های بانکی برای مشتریان کنند تا با در نظر داشتن محیط پیرامونی اقتصاد کلان و محدودیت‌های پیروی از قوانین بانک مرکزی، منابع بیشتری جذب کنند. نتایج اولویت‌بندی دیگر راهبردها در جدول ۱۲ آورده شده است.

جدول ۱۳ نتایج اولویت‌بندی راهبردهای پیشنهادی بر اساس ماتریس *QSPM* را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود راهبرد تمرکز بر جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان با توجه به لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی و در شرایط عدم ثبات در اقتصاد کلان در اولویت نخست توسعه تامین مالی بانک آینده قرار دارد. از آن‌جا که سپرده‌های جذب‌شده از بخش خصوصی (اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی) اصلی‌ترین منبع تامین مالی بانک‌ها برای انجام فعالیت‌های بانکی می‌باشد، توجه به عوامل موثر بر جاذبه سپرده‌ها با توجه به قوانین بانک مرکزی و عدم ثبات در اقتصاد کلان بسیار اهمیت می‌یابد. مطابق با آنچه در بندهای پیشین بحث شد، بانک آینده به لحاظ جذب سپرده‌های هزینه‌زا از بخش خصوصی موفق ظاهر شده است. به‌عنوان مثال، بانک آینده در جذب سپرده‌های هزینه‌زا پس از سه بانک خصوصی شده ملت، تجارت و صادرات بیشترین مانده سپرده‌های مدت‌دار را در سال ۱۳۹۹ داشته است. با این وجود، جذب هر چه بیشتر سپرده‌ها از مشتریان، نیازمند تقویت نیروهای جاذبه درونی و بیرونی بانک می‌باشد. از این رو، توجه به نیروهای جاذبه درونی و بیرونی بانک بایستی به نحوی باشد که بر نیروی دافعه مشتریان نسبت به سپرده‌گذاری با توجه به شرایط بی‌ثبات اقتصادی در سطح کلان و نرخ سود بانکی اندک غلبه کند. با توجه به محدودیت بانک مرکزی در جذب مشتریان از طریق افزایش نرخ سود بانکی و در جهت کاهش هر چه بیشتر هزینه‌ها، بازاریابی برای جذب سپرده‌های ارزان‌قیمت (سپرده‌های جاری و قرض‌الحسنه) می‌تواند به‌عنوان یکی از روش‌های افزایش منابع مالی بانک مطرح شود. همچنین، جای‌گیری مناسب شعب در مناطق تجاری، جذاب نمودن محیط داخلی شعب و افزایش بهره‌وری در ارائه خدمات به جذب سپرده‌های مشتریان کمک کند. در این راستا، می‌توان به روش‌های متداول دیگری مانند جذب سپرده با اهدای جوایز نقدی و غیر نقدی به مشتریان نیز اشاره کرد.

پس از آن، استفاده از اعتبار نام تجاری برای جذب منابع در برابر رقبای داخلی و خارجی به‌عنوان راهبرد دوم توصیه می‌شود. تلاش در راستای ارتقای ارزش و اعتبار نام تجاری و تصویر اجتماعی بانک، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف بانک آینده نیز مطرح شده است. به‌عنوان مثال، تبلیغات از عملکرد مثبت بانک و نمایش نام تجاری بانک در رسانه‌ها و بیلبوردهای تبلیغاتی نقش مهمی در جذب منابع مالی بانک بر عهده دارد. همچنین، در جدول ۱۳ توسعه فعالیت‌ها در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی به دلیل عدم ثبات اقتصاد کلان و کاهش جذابیت سپرده‌های ریالی در شرایط نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی به‌عنوان راهبرد سوم مطرح شده است. این راهبرد می‌تواند مکمل راهبرد اول نیز باشد.

از سوی دیگر، راهبرد پیشنهادی چهارم با عنوان شناسایی ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر، در راستای تحقق هدف دیگری از بانک آینده یعنی ایجاد اطمینان کامل برای سهام‌داران و بازار می‌باشد. همچنین، توجه به کیفیت بالاتر خدمات بانکی در راستای تمایز بانک از سایر بانک‌ها و ارزش‌آفرینی برای مشتریان به‌عنوان یکی از اهداف بانک آینده و همچنین جلب رضایت و وفاداری مشتریان می‌باشد که با تمرکز بر سایر اهداف بانک از جمله توانمندسازی سرمایه‌های انسانی و تغییر در نگرش و رفتار آن‌ها، ارتقای مستمر بهره‌وری بانک و تعهد به ساده‌سازی، روان‌سازی، ایجاد سهولت، سرعت و بهینه‌سازی تمامی سازوکارهای عرضه به‌موقع خدمات و محصولات بانک به مشتریان، تحقق می‌یابد.

بر اساس نتایج، تلاش برای ارتقا کیفیت خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی با توجه به ورود رقبای داخلی و خارجی با ارائه خدمات هم‌تراز بین‌المللی به‌عنوان راهبرد پنجم بانک معرفی می‌شود. پیشبرد این راهبرد نیازمند نگاهی چندگانه به مفهوم کیفیت خدمات بانکی است، چراکه در حال حاضر، خدمات بانکی در سطح جهانی دارای ابعادی فراتر از کیفیت و پیشرانی مشتریان است. تمرکز بر آینده‌پژوهی و شناسایی نیازهای آتی مشتریان متناسب با پیشرفت فناوری از الزامات اجتناب‌ناپذیر برای بانکداری عصر فضای مجازی است. در این مسیر، هر موسسه مالی و بانکی که بتواند با ارائه خدمات نو، مشتریان خود را شگفت‌زده کند، می‌تواند به توسعه سهم بازاری خود در نظام مالی و پولی امیدوار باشد.

راهبرد توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه به‌منظور مدیریت ریسک و نااطمینانی فضای کسب‌وکار و نیز عبور موثر از فضای رکود تورمی پیشرو و چرخه‌های تجاری آتی به‌عنوان راهبرد ششم معرفی می‌شود. تدوین برنامه جامع برای عملیاتی کردن این راهبرد می‌تواند نقش موثری در تقویت استحکام مالی بانک ایفا کند. راهبرد پیشنهادی دیگر برای تامین مالی، تلاش برای جذب سرمایه سهام‌داران است که با تمرکز بر هدف ایجاد اطمینان کامل برای سهام‌داران و بازار نسبت به ثبات و کیفیت سودآوری بانک محقق می‌شود.

جدول ۱۳ - ماتریس برنامه‌ریزی کمی راهبردهای روش‌های تامین مالی اسلامی بانک.

Table 13- Quantitative planning matrix of strategies of bank's Islamic financing methods.

	عوامل داخلی و خارجی	ضریب اهمیت نسبی	(S1,T2,T6)		(S3,T8)		(S4,T2,T4)		(S5,T3)		(S7,T9)		(S8,T9)		(S9,T8)	
			نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی
فرصت‌ها	جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان	0.1	4	0.4	2	0.3	4	0.4	3	0.3	3	0.3	1	0.1	4	0.4
	بالا بودن شاخص سلامت بانکی	0.06	2	0.12	2	0.12	3	0.18	1	0.06	3	0.18	4	0.24	3	0.18
	ارتقاء کیفیت خدمات بانکی و ...	0.05	4	0.18	4	0.18	3	0.14	2	0.09	2	0.09	3	0.14	4	0.18
	توسعه فعالیت‌های در بازار ارز و ...	0.04	1	0.04	0	0.08	4	0.16	2	0.08	2	0.08	2	0.08	3	0.12
	توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه	0.04	0	0	0	0.04	2	0.08	4	0.16	1	0.04	3	0.12	3	0.12
	توسعه ابزارهای روزآمد بانکی	0.05	3	0.15	4	0.2	3	0.15	1	0.05	1	0.05	2	0.1	4	0.2
	ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی	0.05	3	0.15	0	0.1	3	0.15	2	0.1	4	0.2	3	0.15	3	0.15
	تامین مالی با سرمایه سهامداران	0.05	0	0	0	0	0	0	1	0.05	3	0.14	4	0.18	2	0.09
	اعتبار نام تجاری برای جذب منابع	0.04	2	0.07	2	0.07	2	0.07	2	0.07	0	0	2	0.07	4	0.14
	اتکای کمتر به سرمایه فیزیکی و انسانی با مجازی‌سازی بیشتر خدمات	0.04	3	0.11	4	0.14	3	0.11	0	0	0	0	0	0	4	0.14
تهدیدها	عدم توجه به ناهمگنی سپرده‌گذاران	0.06	0	0	2	0.18	0	0	0	0	1	0.06	0	0	1	0.06
	سطح پایین کفایت مالی	0.06	3	0.17	0	0.06	2	0.11	2	0.11	4	0.22	3	0.17	1	0.06
	بنگاهداری بانکی و تملک‌های غیرضرور	0.06	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0.17	0	0	0	0
	نرخ سود بانکی بالا	0.06	3	0.17	0	0.17	3	0.17	1	0.06	2	0.11	4	0.22	3	0.17
	ضعف نظام نظارتی در سطح بانک	0.06	1	0.06	3	0.17	1	0.06	1	0.06	3	0.17	0	0	1	0.06
	بی توجهی به رتبه‌بندی مشتریان	0.05	4	0.2	3	0.15	1	0.05	0	0	1	0.05	0	0	1	0.05
	استفراض بانک از بانک مرکزی	0.05	2	0.09	0	0.05	0	0	0	0	2	0.09	1	0.05	3	0.14
	اعتبارسنجی نامناسب وثایق مشتریان	0.05	2	0.09	3	0.14	0	0	1	0.05	2	0.09	0	0	1	0.05
	تامین مالی از بازار بین بانکی	0.04	2	0.08	1	0.08	0	0	0	0	1	0.04	1	0.04	1	0.04
	تطبیق دیر هنگام بانک با شرایط ...	0.04	3	0.12	1	0	3	0.12	0	0	3	0.12	2	0.08	1	0.04

جدول ۱۳ - ادامه.

Table 13- Continued.

عوامل داخلی و خارجی		ضریب اهمیت نسبی	(S1,T2,T6)		(S3,T8)		(S4,T2,T4)		(S5,T3)		(S7,T9)		(S8,T9)		(S9,T8)	
			نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی	نمره جذابیت راهبرد	نمره جذابیت جزئی
فرصت‌ها	پیوستن ایران به کنواسیون FATF	0.07	2	0.14	1	0	3	0.21	2	0.14	1	0.07	0	0	3	0.21
	دسترسی آسان به بازار بین المللی	0.07	1	0.07	2	0.13	2	0.13	2	0.13	3	0.2	0	0	4	0.26
	رشد فناوری در حوزه خدمات بانکی	0.06	3	0.17	4	0.22	3	0.17	1	0.06	0	0	0	0	3	0.17
	اتکای اقتصاد کشور به نظام بانکی	0.05	3	0.15	0	0	0	0	2	0.1	3	0.15	2	0.1	2	0.1
	توسعه منابع به واسطه رشد نقدینگی	0.05	4	0.2	1	0.1	2	0.1	2	0.1	3	0.15	3	0.15	4	0.2
	نیاز مبرم مردم به خدمات نوین بانکی	0.05	4	0.18	4	0.18	0	0	1	0.05	0	0	0	0	4	0.18
	کاهش بدهی بانک‌ها در شرایط تورمی	0.05	3	0.14	1	0.05	1	0.05	1	0.05	3	0.14	3	0.14	4	0.18
	توسعه فعالیت‌ها در سطح بین الملل	0.05	3	0.14	3	0.09	3	0.14	2	0.09	2	0.09	2	0.09	4	0.18
	تامین مالی از طریق منابع دولتی	0.05	0	0	0	0	0	0	2	0.09	2	0.09	0	0	3	0.14
	منع ورود بانک‌ها و موسسات خارجی	0.03	3	0.09	1	0.03	1	0.03	0	0	0	0	0	0	2	0.06
تهدیدها	تحریم‌های اقتصادی و بانکی	0.09	3	0.26	2	0	3	0.26	3	0.26	0	0	2	0.17	1	0.09
	عدم ثبات در اقتصاد کلان	0.09	4	0.34	2	0	4	0.34	4	0.34	1	0.09	1	0.09	1	0.09
	نااطمینانی در فضای کسب و کار	0.06	4	0.22	1	0	3	0.17	4	0.22	1	0.06	2	0.11	1	0.06
	نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی	0.05	3	0.15	0	0	4	0.2	3	0.15	1	0.05	1	0.05	1	0.05
	کاهش سطح سرمایه اجتماعی ...	0.05	2	0.09	3	0.14	0	0	0	0	1	0.05	0	0	1	0.05
	لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی	0.04	4	0.16	0	0.16	0	0	2	0.08	2	0.08	2	0.08	2	0.08
	فروپاشی اقتصادی با استمرار تحریم‌ها	0.04	3	0.12	2	0	3	0.12	2	0.08	1	0.04	2	0.08	1	0.04
	ورود رقبای داخلی و خارجی با ...	0.04	2	0.07	4	0.11	1	0.04	0	0	0	0	2	0.07	4	0.14
	کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها	0.04	1	0.04	0	0	0	0	1	0.04	4	0.14	4	0.14	4	0.14
	تهدید امنیت مبادلات بانکی برخط	0.03	3	0.09	4	0.12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
جمع			4.97		3.29		3.86		3.18		3.56		2.99		4.76	

Table 14- Prioritizing selected strategies of Islamic finance ways.

راهبرد	ST	رتبه	نمره نهایی
جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان با توجه به لزوم پیری از قوانین بانک مرکزی در شرایط عدم ثبات اقتصاد کلان	(S1,T2,T6)	1	4.97
استفاده از اعتبار نام تجاری (برند) برای جذب منابع در برابر رقبای داخلی و خارجی	(S9,T8)	2	4.76
توسعه فعالیت‌ها در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی به دلیل عدم ثبات اقتصاد کلان و کاهش جذابیت سپرده‌های ریالی در شرایط نوسانات نرخ ارز و شوک‌های ارزی	(S4,T2,T4)	3	3.86
شناسایی ترکیب بهینه هزینه و درآمد بانکی و سودآوری بیشتر به‌منظور جذب سرمایه‌سهمداران با توجه به توسعه روش‌های تامین مالی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها	(S7,T9)	4	3.56
ارتقا کیفیت خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی با توجه به ورود رقبای داخلی و خارجی با ارایه خدمات هم‌تراز بین‌المللی	(S3,T8)	5	3.29
توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه به‌منظور مدیریت ریسک و نااطمینانی فضای کسب‌وکار	(S5,T3)	6	3.18
جذب سرمایه‌ی سهامداران به‌منظور تامین مالی با توجه به توسعه روش‌های تامین مالی و کاهش وابستگی اقتصاد به بانک‌ها	(S8,T9)	7	2.99

*ماخذ: یافته‌های پژوهش

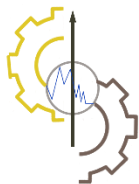
۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

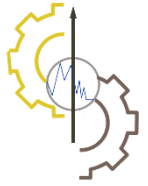
هدف از این پژوهش اولویت‌بندی روش‌های تامین منابع مالی اسلامی در دسترس، سیاست‌ها و راهبردها در بانک آینده بوده است. لذا در بخش نخست روش‌های تامین مالی اسلامی نظام بانکی در گستره اقتصاد ایران تعیین و با استفاده از روش‌های اولویت‌بندی چند معیاره رتبه‌بندی شدند. درخت سلسله‌مراتب چند سطحی به‌منظور بررسی اولویت‌بندی روش‌های دوازده‌گانه تامین مالی اسلامی بانک‌ها با تمرکز بر سه معیار جذابیت و بازدهی روش تامین مالی (الزامات پذیرش طرف تقاضا)، ظرفیت‌های اجرایی (الزامات سازگاری نهادی طرف عرضه) و محیط اقتصاد کلان (محیط کلان پیرامونی نظام بانکی) ترسیم شد. در این تحقیق از ۳۰ کارشناس و خبرگان مالی به‌عنوان نمونه استفاده شده است. نتایج این بخش نشان داد که سپرده‌های ارزی و ریالی بالاترین اولویت و خریدوفروش دین و اوراق و ضمانت و عاملیت کمترین اولویت را دارند. دیگر روش‌های تامین مالی اسلامی از جمله صندوق‌های سرمایه‌گذاری، سرمایه‌سهمداران، گواهی سپرده و سهام موقت و صکوک به ترتیب در رده‌های دوم تا پنجم جای می‌گیرند. در صورتی که حقیقی و مومنی نژاد [6] نشان دادند روش‌های گواهی سپرده، خرید دین، صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، صکوک، خرید اوراق، ضمانت و عاملیت و سهام موقت دارای بیشترین وزن از دید خبرگان می‌باشند.

پس از اولویت‌بندی منابع مالی اسلامی، تدوین راهبرد کلان بانک آینده برای همگام‌سازی سیاست‌های آتی بانک با دوره‌های تجاری اقتصاد ایران در چهارچوب روش‌شناسی SWOT انجام شد. نتایج طراحی مدل بر اساس ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدها بیرونی و قوت‌ها و ضعف‌ها درونی، راهبرد رقابتی را برای تامین مالی بانک آینده پیشنهاد می‌کند. نتایج نشان می‌دهد، راهبرد تمرکز بر جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان با توجه به لزوم پیروی از قوانین بانک مرکزی و در شرایط عدم ثبات در اقتصاد کلان در اولویت نخست توسعه تامین مالی بانک آینده قرار دارد. از آن‌جا که سپرده‌های جذب‌شده از بخش خصوصی (اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی) اصلی‌ترین منبع تامین مالی بانک‌ها برای انجام فعالیت‌های بانکی می‌باشد، توجه به عوامل موثر بر جاذبه سپرده‌ها با توجه به قوانین بانک مرکزی و عدم ثبات در اقتصاد کلان بسیار اهمیت می‌یابد. از این‌رو، بانک آینده باید با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی خود، مانع از آسیب تهدیدهای خارجی در زمینه تامین مالی شود.

به‌طورکلی راهبردهای شش‌گانه بانک آینده برای بهبود فرایند تامین مالی خود در نظام بانکی و اقتصادی ایران تا افق ۱۴۰۴ شمسی به ترتیب اولویت شامل موارد زیر است:

۱. جذابیت سپرده‌گذاری برای مشتریان.
۲. افزایش اعتبار نام تجاری (برند) بانک آینده.
۳. توسعه فعالیت‌ها در بازار ارز و جذب سپرده‌های ارزی.

۴. افزایش سودآوری بانک با تاکید بر پرتفوی بهینه منابع و مصارف.
۵. رشد سازمانی با اتکا به کیفیت خدمات بانکی و بهره‌وری بیشتر نیروی انسانی.
۶. توسعه فعالیت‌ها در بازارهای سرمایه و گسترش صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک.

در یک مقایسه تطبیقی میان راهبردهای طراحی شده و راهبردهای کنونی بانک آینده به نظر می‌رسد "توسعه بانکداری دیجیتال"، "توسعه زنجیره ارزش" و "چابک‌سازی ساختاری" بانک آینده همسو با راهبرد "رشد سازمانی" ارائه شده در این مطالعه است. راهبرد "تقویت استحکام مالی" بانک آینده نیز با "تشکیل پرتفوی بهینه منابع و مصارف" وجه اشتراک دارد. همچنین پیشبرد راهبردهای "بانکداری رسانه اجتماعی محور" و "پیشروانی مشتری" با اعتلای نام تجاری بانک آینده هم‌افزایی دارد؛ بنابراین، راهبردهای طراحی شده در این مطالعه، در تعامل با شش راهبرد کنونی بانک آینده است و برنامه‌ریزان بانک می‌توانند در یک نگاه کلان‌تر، برنامه‌های اجرایی بانک را با یافته‌های این مطالعه سازگار کنند.

از سوی دیگر در این مطالعه برای سازگاری بانک با محیط پیرامونی نظام اقتصادی کشور و نیز با نگاهی به تجربیات جهانی، چهار برنامه عملیاتی برای پیگیری راهبردها پیشنهاد شد که شامل موارد زیر است:

۱. برنامه بانکداری خرد در بستر فضای مجازی بانک آینده.
۲. برنامه توسعه حساب‌جاری و قرض‌الحسنه مشتریان بانک آینده.
۳. برنامه‌گذار از بانکداری سنتی با سرمایه‌گذاری در شرکت‌های فناورانه.
۴. برنامه مدیریت ریسک و نا اطمینانی تورمی سپرده‌های سرمایه‌گذاری مشتریان بانک آینده.

برنامه بانکداری خرد در بستر فضای مجازی با نگاهی به قابلیت‌های چندگانه شبکه‌های اجتماعی برای عملیاتی کردن راهبرد افزایش اعتبار نام تجاری بانک آینده پیشنهاد شده است. برنامه توسعه حساب‌جاری و قرض‌الحسنه مشتریان نیز همسو با ماهیت راهبردهای جذابیت سپرده‌گذاری و پرتفوی بهینه منابع و مصارف بانک آینده می‌باشد. برنامه‌گذار از بانکداری سنتی با سرمایه‌گذاری در شرکت‌های فناورانه نیز به‌منظور تطبیق با محیط فناورانه آتی و دستیابی به رشد سازمانی طراحی شده است. برنامه مدیریت ریسک و نا اطمینانی تورمی با هدف افزایش جذابیت سپرده‌های مدت‌دار برای تطبیق مشتریان بانک آینده با دوره‌های تجاری توام با تورم پیشنهاد شده است. پیگیری این برنامه مستلزم توسعه فعالیت‌های بانک آینده در بازار سرمایه و گسترش صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک است.

چهار برنامه پیشنهاد شده به‌نوعی سیاست‌گذاری آینده‌نگرانه با درک وضع موجود بانک آینده و محیط پیرامونی آن است. مطالعه وضع موجود منابع مالی بانک نشان داد که سهم سپرده‌های دیداری (منابع ارزان‌قیمت) در سبد تامین مالی بانک آینده ناچیز است. از این رو، تعریف برنامه‌ای برای توسعه حساب‌جاری و قرض‌الحسنه مشتریان با هدف جذب بیشتر منابع ارزان و کاهش هزینه تمام‌شده پول در بانک آینده ضروری به نظر می‌رسد. فضای مجازی و فناوری‌های مالی به‌طور موثری می‌توانند در دستیابی به این مهم موثر باشند؛ بنابراین، بهره‌مندی از ظرفیت‌های رو به رشد پیرامونی بانک آینده که می‌تواند با هزینه‌های اندک مقیاس فعالیت‌های مالی بانک آینده را گسترش دهد، نباید دور نظر مدیران بانکی باشد. همچنین، تعهد به حفظ منافع مشتریان در برابر نا اطمینانی‌های تورمی که بزرگ‌ترین آسیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری است را می‌توان با آینده‌نگری توام مشتریان و بانک تامین کرد.

از محدودیت‌های این تحقیق، عدم ارسال به‌موقع پاسخ پرسش‌نامه‌ها توسط کارشناسان خبره انتخاب شده است. همچنین، محدودیت در انتخاب نمونه از جمله موارد این تحقیق بوده است.

برای مطالعات آتی پیشنهاد می‌گردد که سایر روش‌های تامین مالی اسلامی را برای بانک‌های تجاری دیگر مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند. علاوه بر این، از تکنیک‌های رتبه‌بندی مانند تاپسیس، تحلیل پوششی داده‌ها و ... برای این ارزیابی و اولویت‌بندی استفاده کنند. همچنین ارائه مدل راهبرد کلان برای سایر بانک‌های تجاری می‌تواند دورنمای بهتری برای مدیران و برنامه‌ریزان آن بانک‌ها داشته باشد.

تشکر و قدردانی

از تمامی کارشناسان خبره بانک آینده که در تکمیل پرسشنامه این مقاله همکاری داشته‌اند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

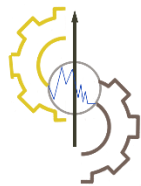
این مطالعه برگرفته از بخشی از طرح تحقیقاتی برای مرکز تحقیقات و مطالعات بازار بانک آینده بوده است که توسط مرکز مزبور تامین مالی شده است.

تعارض با منافع

نویسندگان در پژوهش حاضر هیچ تعارض منافی ندارند.

منابع

- [1] Alam, N., Hassan, M. K., & Haque, M. A. (2013). Are Islamic bonds different from conventional bonds? International evidence from capital market tests. *Borsa istanbul review*, 13(3), 22-29.
- [2] Atai, M. (2016). *Multi-criteria decision making*. Shahrood University of Technology Press. (In Persian). <https://www.gisoom.com>
- [3] Behmand, M., & Bahmani, M. (1998). *Domestic banking - 1 (equipment of monetary resources)*. Higher Institute of Banking of Iran. (In Persian). <https://www.gisoom.com/book/1458094/>
- [4] Esei, M. (2010). Balanced financial structure is a suitable structure for the country's financial system. *Ma'riffat-e eghtesadi-e Islami*, 1(1), 49-82. (In Persian). <http://ar.lib.eshia.ir/10246/1/3>
- [5] Fadaee, M., & Esmaeili, H. (2016). Prioritize the factors affecting financial resources in Bank-e-Mehr-e-Eqtasad Isfahan province AHP Approach. *Journal of development economics and planning*, 5(2), 75-98. (In Persian). https://jdep.khsh.iau.ir/article_529409_bf9d0aac75e3afa98adba78b43cc8df9.pdf
- [6] Haghigi, M., & Momeninjad, N. (2016). Analysis and ranking methods of financing bank by using instrument's capital market; by the AHP approach. *Islamic economics and banking*, 5(17), 77-96. (In Persian). <http://mieaoi.ir/article-1-422-fa.html>
- [7] Hemmati, M., & Bafandeh Imandoust, P. (2016). Investigating factors affecting the attraction of foreign nationals' deposits in Saderat Bank (study of Mashhad Bank Saderat branches). *3th international conference on management and economy with a focus on resistance economy*, Mashhad, Iran. Civilica. (In Persian). <https://civilica.com/doc/597341>
- [8] Ismailzadeh, A., & Amiri, H. (2015). Investigating new funding tools and their implementation solutions in Tejarat Bank. *Journal of financial economics*, 9(31), 57-76. (In Persian). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25383833.1394.9.31.5.8>
- [9] Jalalzade Azar, S. M., Aleemran, R., Panahi, H., Asgharpur, H. (2021). The effect of Islamic financing and macroeconomic variables on the credit risk of private and public banks in Iran. *Quarterly journal of applied theories of economics*, 8(3), 193-216. (In Persian). <https://dx.doi.org/10.22034/ecej.2021.11380>
- [10] Mahdavi Najmabadi, S. H. (1995). The role of Islamic banking in creating transformation in the capital market, with an emphasis on creating transformation in the stock exchange. *9th Islamic banking seminar* (pp. 69-92). Iranian Higher Institute of Banking. (In Persian). <https://www.ibi.ac.ir/images/Hamayesh/Bankdari-Islami/Hamayesh6/NajmAbadi.pdf>
- [11] Mehrabi, L. (2014). Analyzing the methods of equipping and allocating resources in the Islamic banking system of different countries. *Monthly quarterly journal of economic research and policies*, 14(3/4), 65-94. (In Persian). <https://ejip.ir/article-1-662-fa.pdf>
- [12] Mirmotahari, S. A. (2001). Capital market and new financial instruments. *12th Islamic banking conference* (pp. 189-197). Iranian Higher Institute of Banking. (In Persian). <https://www.ibi.ac.ir/images/Hamayesh/Bankdari-Islami/hamayesh12/maghalat/Mirmotahari.pdf>
- [13] Afarin Mohammadzadeh, M., & Hasanzadeh, R. (2018). Identification and ranking of effective factors on the implementation of green supply chain management by fuzzy TOPSIS and fuzzy AHP in electricity industry. *Journal of decisions and operations research*, 3(3), 281-301. (In Persian). http://www.journal-dmor.ir/article_69514_76785d0497d7f8f4b7ebd4fad9c4200b.pdf
- [14] Monsef, A., & Mansouri, N. (2011). The study of effective factors on the level of bank deposits (emphasizing on the rate of profit sharing securities 1988-2008). *Monetary & financial economics*, 17(34), 69-90. (In Persian). <https://doi.org/10.22067/pm.v17i34.27351>
- [15] Moshiri, A. (2001). A modified AHP model for survey and group decision making. *Journal of management knowledge*, 52, 63-92. (In Persian). https://jmk.ut.ac.ir/article_13577.html?lang=fa
- [16] Mousaviyan, S. A., & Behari Qaramelki, H. (2012). *Jurisprudential foundations of money and capital market*. Imam Sadiq University Press. (In Persian). <https://www.gisoom.com>
- [17] Nazarpour, M. N., Kia'alhosseini, S. Z., & Haghghi, M. (2013). Investigation of relationship between commercial banks and capital markets within the interest-free banking system. *Journal of Iran's economic essays (JIEE)*, 10(19), 41-65. (In Persian). http://iee.rihu.ac.ir/article_147.html?lang=en
- [18] Nikumram, H., Shahvardiani, Sh., & Rahnamai Rudpashti, F. (2007). *Strategic financial management (value creation)*. Publications of Kasakavsh Cultural Institute. (In Persian). <https://www.gisoom.com>

- [19] Shao, Y., & Yeager, T. J. (2007). *The Effects of credit derivatives on U. S. bank risk and return, capital and lending structure*. <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Effects-of-Credit-Derivatives-on-U.S.-Bank-Risk-Shao-Yeager/7ccb366f416ab9e4166e2c9986ffb701dd2175e>
- [20] Vural, D., & Kose, E. (2020). Selection of alternative filling material in the bed production with AHP and ELECTRE methods. *Journal of applied research on industrial engineering*, 7(2), 163-176. (In Persian). <https://doi.org/10.22105/jarie.2020.226156.1147>
- [21] Yalcin, A. S., Kilic, H. S., & Delen, D. (2022). The use of multi-criteria decision-making methods in business analytics: a comprehensive literature review. *Technological forecasting and social change*, 174, 121193. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121193>
- [22] Zahedi, M., Khalilzadeh, M., & Javanshir, H. (2021). Design of a new fuzzy expert system for project portfolio risk management. *Innovation management and operational strategies*, 1(4), 403-421. (In Persian). http://www.journal-imos.ir/article_126642_c53ad5c763fa1d8bd3271f43622ff8ac.pdf
- [23] Zakaria, N. B., Isa, M. A. M., & Abidin, R. A. Z. (2012). The construct of Sukuk, rating and default risk. *Procedia-social and behavioral sciences*, 65, 662-667. <https://mbri.ac.ir/userfiles/file/Islamic%20Banking>
- [24] Edwards, M. S. (2006). Signaling credibility? the IMF and catalytic finance. *Journal of international relations and development*, 9(1), 27-52.
- [25] Marzban, H., Khajavi, Sh., & Karvani Rizi, R. (2020). Investigating the performance of investment banks in the world and comparing it with investment banks in Iran in line with the development of financing in the capital market. *Economic magazine*, 9/10, 5-30. (In Persian). <http://ensani.ir/fa/article/download/463626>
- [26] Abde Tabrizi, H., & Radpour, M. (2012). The position of the capital market and its role in comparison with the money market in the Islamic Republic of Iran. *Proceedings of the first international conference on banking industry and global economy*, Tehran, Iran. (In Persian). <https://finance.ir/cvid/421/content/713/>
- [27] Rouhani Farahmand, A. (2011). *Economic evaluation of the methods of providing financial resources for infrastructure projects (oil and gas)* (Master Thesis, Tehran Azad University of Science and Research). (In Persian). http://digitalthesis.srbiau.ac.ir/diglib/WebUI/fullRecord.aspx?ItemId=169920&searchKind=0&_hk=6&_start=0&lang=fa
- [28] Ghodsypour, H. (2018). *Discussion book in multi-criteria decision-making: multi-objective planning (weighting methods after solving)*. Publications of Amirkabir University of Technology. (In Persian). <https://www.adinehbook.com/gp/product/964463201x>
- [29] Mehregan, M. R. (2013). *Advanced operational research*. Academic Book. (In Persian). <https://www.gisoom.com/book/1887484/>
- [30] Saaty, T. L., & Alexander, J. M. (1981). *Thinking with models: mathematical models in the physical, biological, and social sciences* (Vol. 2). RWS Publications.
- [31] David, F. (2015). *Strategic management*. Cultural Research Office. (In Persian). <https://www.gisoom.com/book/11152138/>
- [32] Robinson, R. K., & Pierce, J. (2006). *Strategic planning and management*. Yadavareh Book Publications. (In Persian). <https://www.gisoom.com/book/1370786/>
- [33] Fine, L. G. (2009). *The SWOT analysis: using your strength to overcome weaknesses, using opportunities to overcome threats*. Kick it.

